Uluslararası Türkçe Öğretimi Araştırmaları Dergisi, 2025, 5(Özel Sayı); 62-90

SÖZ EDİMLERİNİN YABANCI DİL OLARAK AÇIK VE KARŞILAŞTIRMALI ÖĞRETİMİ İÇİN YAPAY ZEKÂDAN YARARLANMA*

Araştırma Makalesi

Duygu AK BAŞOĞUL** / Cansu AKSU RAFFARD*** / Berkay Sergen AK****

Geliş Tarihi: 22.08.2025 | **Kabul Tarihi:** 20.11.2025 | **Yayın Tarihi:** 31.12.2025

Özet: Dil öğretimi ve öğreniminin amacı dil öğrenicilerinin hedef dilde iletişim kurup dil kullanımı aracılığıyla üretim gerçekleştirmesidir. Bunun için isteme, öneride bulunma, kabul etme, reddetme, şikâyet etme, selamlama, hatır sorma, özür dileme, teşekkür etme gibi türleri olan söz edimlerini gerçekleştirmek dil eğitimi bağlamında oldukça önemlidir. Dil öğrenme ve öğretme ortamları bu amaç doğrultusunda tasarlanır. Yani dil öğrenicisinin hedef dilde gerçek/doğal yaşam durumları ve iletişim ortamları ile karşılaşması, sosyokültürel koşulları da göz önünde bulundurup bağlama uygun olarak söz edimlerini gerçekleştirmesi amaçlanmaktadır. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte bireylerin iki veya çok dilli olma durumları yaygınlaşmaktadır. Dolayısıyla dil öğrenimi ve öğretimi sürecinde çok dilli geçiş süreçlerinin işletilmesi giderek önemsenmeye başlanmıştır. Bu noktada yapay zekâdan yararlanmak mümkündür, çünkü yapay zekâ birçok yönüyle diller arası ve/veya ötesi geçişlere olanak sunmaktadır. Sohbet robotları da bu açıdan oldukça yararlı ve kullanışlı yapay zekâ araçlarındandır. Söz konusu gerekçeyle bu araştırmada, dil öğrenici ve öğreticilerine söz edimlerinin iki/çok dillilik bağlamında Türkçe, İngilizce ve Fransızca karşılaştırmalı ve açık olarak öğretimine yönelik yapay zekâ destekli bir sohbet robotu geliştirilmesi amaçlanmıştır. Tasarım temelli olan bu araştırma kapsamında geliştirilen sohbet robotunun, söz edimlerine yönelik açık ve karşılaştırmalı kullanım örnekleri sunma, pratik etkinlikler ve doğal diyaloglar gerçekleştirme ile sosyokültürel tartışmalar yapma bakımlarından dil öğretici ve öğrenicileri ile alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Açık ve karşılaştırmalı öğretim, çok dillilik, sohbet robotu, söz edimleri, yapay zekâ.

UTILIZING ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR EXPLICIT AND COMPARATIVE TEACHING OF SPEECH ACTS AS A FOREIGN LANGUAGE

Research Article

Received: 22.08.2025 | **Accepted:** 20.11.2025 | **Published:** 31.12.2025

Abstract: The aim of language teaching and learning is to enable learners to communicate and produce output in the target language. To achieve this, learners need to perform speech acts such as making requests, suggestions, accepting offers, complaining, greeting, and asking about well-being. Language learning and teaching environments are therefore designed with this goal in mind. In these environments, it is essential for learners to encounter real/natural life situations in the target language and to perform speech acts in context, considering sociocultural conditions. With the advancement of technology, bilingualism and multilingualism have become increasingly common. Consequently, the integration of multilingual transition processes into language teaching has gained importance. At this point, artificial intelligence presents valuable opportunities, as it facilitates transitions between and across languages in various ways. Chatbots are also very useful and practical artificial intelligence tools in this regard. Based on this rationale, this study developed an AI-supported chatbot designed to explicitly and comparatively teach speech acts in Turkish, English, and French, within the context of bilingualism and multilingualism, to language learners and instructors. The chatbot developed within the scope

* Bu çalışma, 24 Kasım 2024 tarihinde Almanya Köln'de düzenlenen "5th International Congress of Bilingualism Studies and European Turks"te sözlü olarak sunulan bildiriden hareketle hazırlanmıştır.

** Doç. Dr.; İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı; duyguakbasogul@gmail.com 0000-0003-4065-2030

*** Dr.; Paris Yunus Emre Enstitüsü; aksucans@gmail.com 0000-0001-7457-6318

**** Bilim Uzmanı; Bağımsız Araştırmacı; berkaysergen.ak@gmail.com 0009-0004-3043-4587

Ak Başoğul, D., Aksu Raffard, C., & Ak, B., S. (2025). Söz edimlerinin yabancı dil olarak açık ve karşılaştırmalı öğretimi için yapay zekâdan yararlanma. *Uluslararası Türkçe Öğretimi Araştırmaları Dergisi (UTÖAD), 5*(Özel Sayı), 62-90. DOI: https://zenodo.org/doi/10.5281/zenodo.17835120

of this design-based research is expected to contribute to the field by offering clear and comparative examples of speech act usage, providing practical activities and natural dialogues, and enabling sociocultural discussions.

Keywords: Artificial intelligence, ChatBot, explicit and comparative teaching, multilingualism, speech acts.

Giriş

Yapay zekâ (YZ), "bir bilgisayarın insan zekâsıyla yaygın olarak ilişkilendirilen görevleri yerine getirme yeteneği" olarak tanımlanabilir (Britannica, 2024). YZ, bir bilgisayarın veya bilgisayar denetimindeki bir makinenin, genellikle insana özgü akıl yürütme, anlam oluşturma, genellemeler yapma ve geçmiş deneyimlerden yararlanma gibi yüksek bilişsel süreçlere ilişkin görevleri yerine getirme becerisi ile ilişkilidir (Nabiyev, 2021).

YZ, çeşitli alanlardan yani bileşenlerden oluşur. Bunlar makine öğrenimi (derin öğrenme ve tahmine dayalı analiz), uzman sistemler, robotik, doğal dil işleme (çeviri, sınıflandırma ve kümeleme, bilgi edinme), görüş (görüntü tanıma, yapay görüş), konuşma (konuşmadan metne, metinden konuşmaya) ve planlama/iyileştirmedir. Genel bir görünüm aşağıda verilen şekilde sunulmuştur.

Şekil 1

Yapay Zekâ Alanları

(Artik Consulting, 2018'den akt. Romero vd., 2021)

Şekil 1'de yer alan alanlar şöyle açıklanıp ayrıntılandırılabilir (INVENTIV-IT, 2024):

Makine Öğrenimi: Verilere dayalı olarak tahminlerde bulunmak ve kararlar almak için kullanılan bir yöntemdir. Geleneksel programlamanın tersine, modeller otomatik olarak ayarlanır. Denetimli, denetimsiz ve pekiştirmeli öğrenme gibi farklı türleri vardır.

Uzman Sistemler: Uzman sistemler, belirli alanlarda insanların düşünce süreçlerini taklit eden YZ uygulamalarıdır. Bilgi tabanları kullanarak sorunları çözerler.

Doğal Dil İşleme: Metin verisini yapılandırılmış verilere dönüştürür. Çeviri, sanal asistanlar, ChatBotlar/sohbet robotları, duygu çözümleme ve spam belirleme gibi alanlarda kullanılır.

Konuşma (Tanıma): Konuşmaları yazılı metne, yazılı metinleri ise konuşmaya dönüştürme işlemlerini gerçekleştirir.

Planlama/iyileştirme: Bir amaca ulaşmak için bir dizi eylem planı oluşturma ve iyileştirmeler yapma işlemidir.

Görü(ş): Bilgisayarlara görme yeteneği kazandıran bir YZ bileşenidir. Görüntüleri analiz ederek kararlar alır, insanda olduğu gibi görsel verileri anlar ve yorumlar.

Robotik: Çevreyi algılayabilen, karar verebilen ve eyleme geçebilen otonom veya yarı otonom makinelerin oluşturulmasını içerir.

Sıralanan özelliklerinden dolayı YZ'nin günümüzde askerî, sağlık, mühendislik, eğitim vb. birçok alanda kullanımı yaygınlaşmaktadır. Öyle ki YZ, Cumhurbaşkanlığı yıllık programında (2025) da ilgili alanlar bünyesinde dijital dönüşüm bağlamında kendine önemli bir yer bulmuştur. İlgili programda öğrenici ve öğreticilerin beceri temelli eğitim bağlamında dijital becerilerinin geliştirilmesine yönelik planlamalar da yapılmış, öğrenme-öğretme ile ders malzemesi ve ölçme-değerlendirme aracı geliştirme süreçlerinde YZ'den yararlanılacağı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metnine (D-AOBM) (2001; 2020; MEB, 2021) de dikkat çekilerek öğrenicilerin, dil becerilerinin kullanımı bağlamında geliştirilmesine yer verilmiştir.

D-AOBM (2020; MEB, 2021) dil öğrenmeyi, hedef dili kullanmakla eş tutar. Bu bağlamda dil öğrenicileri genel ve iletişimsel dil becerilerini işleterek eylemler gerçekleştirirler. İlgili eylemleri gerçekleştirirken gerçek yaşam durumlarına dayalı çeşitli ve farklı iletişim ortamını yani bağlamı yansıtan dil görevleri ile karşılaşıp bu görevleri etkileşim kurarak tamamlayarak hedef dilde üretim sağlarlar. Yani dil yapılarını da içerisine alıp eylem ve görev odaklı etkinliklerle dilin edimsel boyutunun öncelenerek iletişimsel ortamda gerçekleştirilen bir dil öğrenme sürecinin benimsenmesi öğreniciler tarafından bilgilerin işlemsel olarak özümsenmesini destekler. Dolayısıyla bu noktada dil öğrenme ve öğretim sürecinde söz edimlerinin, çeşitli iletişim durumları dikkate alınarak gerçekleştirilmesinin ön plana çıktığı açıktır. İlişkili olarak ders malzemeleri ve görevler de bireyin iletişim amacı ve sözcelerinin taşıdığı anlamlar ile sözceleme koşulları ve bağlamlar dikkate alınarak tasarlanır; çünkü bir sözcenin bilgi verme, söz verme, emretme, uyarı vb. edimlerden hangisini amaçlayarak üretildiğini anlamlandırabilmek için bağlamın yani iletişim ortamının değerlendirilmesi gerekmektedir (Onursal Ayırır, 2023). Böyle bir öğrenme-öğretme süreci, hedef dilde farklı iletişim durumları dikkate alınarak üretimi de destekleyecektir. Dolayısıyla yabancı/ikinci dil öğrenme ve öğretme sürecinin temelinde söz edimlerini gerçekleştirme olduğu söylenebilir.

1. Kuramsal Çerçeve

1.1. Söz Edimleri Kuramı

Söz ediminde söz, dili; edim ise eylem kavramını karşılamaktadır (Polat, 2010). Söz edimleri kuramı ise Austin tarafından ortaya atılmış, öğrencisi Searle tarafından geliştirilmiştir. Austin'e göre (2017) bir şey söylemek, bir şey yapmaktır; ya da kişiler bir şey söyleyerek veya söylerken bir şeyler yaparlar. Bu açıdan bakıldığında söz sözcelemenin bir edimde bulunmakla ilişkilendirildiğini söyleyebilmek mümkündür. Fidan (2017) söz edimi kuramında, sözcük dizimlerinin doğurduğu anlamlar ve bu anlamların iletişim durumlarına göre çözümlenme biçimleri üzerine çalışıldığını belirtmektedir. Yani burada metin üreticisi de

dikkate alınır. Bununla birlikte konuşan, konuştukları ile yazan ve yazdıkları arasındaki ilişki ile bu ilişkinin anlamlandırma sürecine etkisi de inceleme konusu edinilmiş olur (Kerimoğlu, 2014).

Söz edimleri kuramında söz edimleri, iletişimin en küçük birimi ve anlam aktarımının temel yapı taşı olarak görülür. Bu edim sözler ise çeşitli açılardan kendilerine biçilen değer ile iletişim ya da kullanım amaç ve durumları göz önünde bulundurularak incelenip sınıflandırılabilir (Öztürk ve Aytan, 2023). Searle (2000), söz edimlerini beş başlık altında sınıflandırmıştır:

Kesinleyiciler: Bu söz edimi türünde, sözün doğruluğuna yönelik konuşucunun yükümlülük altına alınması amaçlanır. İleri sürmek, iddia etmek, bildirmek, yadsımak, savunmak, bilgi vermek, aktarmak, ısrar etmek, varsaymak, tahmin etmek, yemin etmek, itiraf etmek, şikâyet etmek, tanıklık etmek, öneride bulunmak gibi edimsöz edimleri işletilir.

Yönelticiler: Bu söz edimi türünde, dinleyiciye bir şey yaptırmak amaçlanır. Sormak, emir vermek, buyurmak, rica etmek, yalvarmak, dua etmek, istemek, yasaklamak, izin vermek, öneride bulunmak, ısrarcı olmak gibi edimsöz edimleri işletilir.

Yükleyiciler: Bu söz edimi türünde, gelecekte bir şeyi yapmaya yönelik konuşucunun yükümlülük altına alınması amaçlanır. Söz vermek, tehdit etmek, yemin etmek, reddetmek, teklif etmek, güvence vermek, kabul etmek gibi edimsöz edimleri işletilir.

Dışavurucular: Bu söz edimi türünde, edimin önerme içeriği doğrultusunda konuşucunun ruhsal durumunu dışa vurması amaçlanır. Teşekkür etmek, tebrik etmek, özür dilemek, taziyede bulunmak gibi edimsöz edimleri işletilir.

Bildirgeler: Bu söz edimi türünde, konuşucunun önerme içeriği doğrultusunda bir değişiklik yapması amaçlanır. İstifa etmek, kovmak, atamak gibi edimsöz edimleri işletilir.

Köse ve Özsoy'a göre (2022, s. 5) sözlü iletişimin "önemli bir bölümünü teşekkür etmek, özür dilemek, rica etmek, tehdit etmek, kabul etmek, reddetmek gibi konuşurken aynı anda o eylemin gerçekleştirildiği ifadeler olarak tanımlanan" söz edimleri oluşturmaktadır. Öte yandan bu kullanım alanları ile iletişim durumları dillere göre farklılaşabilmektedir. Bu gerekçeyle söz edimlerinin açık, planlı ve karşılaştırmalı olarak öğretimi bir yöntem olarak benimsenebilir. Aksu Raffard (2022) da söz edimlerinin açık öğretimini benimsediği çalışmasında olumlu kazanımlar elde etmiştir. Öğrenicilerle yapılan görüşmelerde modelin, çeşitli gerçek yaşam durumları bağlamında iletişimsel ve edimsel edinçler ile konuşma becerisinin gelişimine katkı sağladığı anlaşılmış; bunun yanı sıra öğrenicilerin gündelik yaşantılarında söz edimleri takımlarından yararlanabildikleri ve sözcük dağarcıkları ile sesletimlerinin geliştiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla söz edimlerinin açık öğretiminin dil kullanımını çeşitli ve farklı iletişim durumları odağında desteklediği söylenebilir.

1.2. Söz Edimlerinin Açık ve Karşılaştırmalı Öğretimi

Edimsel becerinin kazandırılması bağlamında yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda söz edimlerinin açık olarak öğretiminin etkili bir yol olarak sunulduğu dikkati çekmektedir. Bunda üzerine çalışılacak söz ediminin adının açıkça söylenmesi ile

planlı ve edimsel bilgilere ilişkin üst dil ve tartışmalara yer verilmesinin etkisinin olduğu söylenebilir. Olshtain ve Cohen (1990) söz edimlerinin açık olarak öğretimine yönelik kimi önerilerde bulunmuştur. Bunlar çeşitli konuşma tamamlama görevleri, diyaloglarla çalışma, bilgi kartları hazırlama, canlandırmalar yapma, durumu değerlendirme, geri bildirim alma ve tartışma olarak sıralanabilir. Yanı sıra bu etkinliklerin hem söz edimi türleri hem de farklı diller üzerinden karşılaştırmalı olarak yapılabileceğine değinmişlerdir. Bu bağlamda söz edimlerinin açık ve karşılaştırmalı öğretimine yönelik şöyle bir aşamalandırma yapılabilir (Cohen, 1996):

- Öğretimi yapılacak söz ediminin adını açıkça söyleme, dersin amacı ile dilsel görevleri sunma ve sözlü ve/veya yazılı ya da görsel metinler ile girdi sağlama,
- Görev odaklı etkinlikler aracılığıyla girdiyle çalışma ve dil kullanımı sağlama,
- İletişim veya sorun çözmeye yönelik durumlar oluşturarak bireysel veya gruplar hâlinde canlandırma yapma, canlandırma için hazırlık süresi verme,
- Öğrenicilerin söz edimlerine yönelik kullanımlarını kültürel tartışma ve karşılaştırmalar yaparak değerlendirme,
- Canlandırma etkinliğine yönelik geri bildirimde bulunma.

Cohen (1996) ilgili çalışmasında yabancı/ikinci dil olarak söz edimlerinin öğretiminde dil aktarımı/transferi olgusunu da dile getirmiştir. Bu tip diller arası aktarım/transfer sürecini temel alan söz edimi çalışmalarının yaygınlaşması yönünde öneride bulunmuştur. İki ve/veya çok dillilik bağlamında diller arası geçiş ile olumlu ve bilinçli aktarımı/transferi desteklemek amacıyla söz edimlerinin öğretimi sürecinde YZ'den yararlanmak kolaylaştırıcı bir yol olarak değerlendirilebilir.

1.3. Söz Edimlerinin Öğretiminde Yapay Zekâdan Yararlanma

Günümüzdeki dil eğitim süreçleri göz önünde bulundurulduğunda artık tek dilli öğrenme-öğretme ortamları yerine diller arası geçiş süreçlerini işe koşan çok dilli öğrenme ortamlarının benimsendiği görülmektedir (Bal ve Aksu Demiral, 2021; Bican, 2019; Karaca, 2023). Bu tip geçişli dil süreçleri sayesinde "iletişim durumunun gerektirdiği şekilde bireyler tüm dil kaynakları arasında geçiş yapabilir, aynı zamanda tüm dil ötesi kaynaklarını kullanabilirler" (İlhan, 2023, s. 1). Bu bağlamda YZ kullanımı oldukça önemli ve yararlı olabilir. Karakuş ve diğerlerinin (2025, s. 1176) çalışmalarının bulguları da YZ modellerinin "diller ötesilik yapılan ortamların çeşitliliğini ve bireylerin birden fazla bağlamda bu stratejiyi kullanma eğilimini dikkate alması gerektiğini ortaya koymaktadır. Model, kullanıcıya özel bağlam analizi yaparak dil öğrenimini ve diller ötesilik süreçlerini daha etkili şekilde destekleyebilir."

YZ günümüzde artık okuyabilen, okuduğunu anlayabilen hatta görsel dil modellerinden yararlanarak insan dillerini taklit edebilen bir konuma erişmiştir. Bu açıdan bakıldığında YZ, dilden dile çeviri ve yazılı metinden konuşmaya ya da konuşmadan yazılı metne aktarım çalışmaları yapabilmekte; şiir, öykü, rapor, fiyat listesi, özet, inceleme, bülten vb. oluşturabilmekte; bunun yanı sıra chatbotlar/sohbet robotları ve akıllı asistanlar aracılığıyla bireylerle yaşanan sorunları paylaşmak, sorunlara hızlıca çözüm önerileri üretmek ve önemli/odak noktaları belirlemek amacıyla ölçünlü dili kullanarak iletişim kurabilmektedir (Kıran ve Eziler Kıran, 2023). Tüm bu süreçte konuşurların doğal dil üretim süreçleri de bilgi

tabanlarına kaydedilip işlemlenebilmekte; ardından bu veriler, gereksinimler doğrultusunda amaca uygun olarak kullanılabilmektedir. Bu durum YZ'yi dil eğitimi alanında da kullanılabilir kılmıştır. Örneğin Zileli (2023) yabancı/ikinci dil olarak Türkçe öğretimi alanında YZ'den anlama (sözcük öğrenimi, okuma vb.) ve anlatma (sesletim, diyalog oluşturma, metin yazma vb.) çalışmaları, çeviri uygulamaları, geri bildirim, konu anlatımı ve etkinlik tasarlama gibi amaçlarla yararlanılabileceğini ileri sürmüştür. Ensslin ve Cedric (2013) bu durumu, insan-bilgisayar etkileşimi olarak adlandırmıştır. D-AOBM'nin (2020; MEB, 2021) tamamlayıcı cildinde ilgili durum kendisine çevrim içi etkileşim kavramıyla yer bulmuştur.

Çevrim içi etkileşimde iletişime aracılık eden bir makine vardır. Bireyler bu makine ile çevrim içi karşılıklı konuşma ve tartışma ile hedef odaklı çevrim içi işlemler ve iş birlikleri gerçekleştirirler. İlgili süreç, farklı ve çeşitli kanalları işe koşma ile bağlamlarla çalışmayı olanaklı kılar (CEFR, 2020; MEB, 2021). Örneğin bir ürüne yönelik istekte bulunulabilir, yaşanan sorunlar ile şikâyetler dile getirilebilir ve çözüm önerileri sunulabilir. Bunun yanı sıra doğal diyalog veya sohbet süreçleri işletilip selamlama, tanışma, hatır sorma, söz verme, kabul ya da reddetme gibi eylemler gerçekleştirilebilir. Söz konusu durumlar söz edimleri ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla söz edimlerinin öğretiminde çevrim içi etkileşimi dikkate almak oldukça önemlidir. Bu bakımdan ilgili amaca ulaşma konusunda YZ'den yararlanılabilir.

2. Araştırmanın Amacı

Çalışmada yukarıda sunulan kuramsal çerçeveyle gerekçe ve önem doğrultusunda söz edimlerinin iki/çok dillilik bağlamında Türkçe, İngilizce ve Fransızca karşılaştırmalı ve açık olarak öğretimine yönelik dil öğrenici ve öğreticileri için YZ destekli bir sohbet robotu geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Özkan (2024) yabancı/ikinci dil öğretiminde sohbet robotlarından bir konuyu açıklama, etkinlikler oluşturma, örnek metinlerle çalışma, geri bildirim alma ve diyaloglarla çalışma gibi amaçlarla yararlanılabileceğini belirtmiştir. Bu araştırmada da geliştirilen sohbet robotu aracılığıyla dil öğrenicilerinin Türkçe-İngilizce-Fransızca karşılaştırmalı olarak söz edimleri ve çeşitlerine yönelik bilgi edinmeleri, örneklerle çalışmaları, sosyokültürel tartışmalar yapmaları ve doğal diyaloglar oluşturup sohbet ederek iletişimsel becerilerini geliştirmeleri hedeflenmiştir.

Yukarıda sunulan amaç ve hedefler doğrultusunda öğrenim ve öğretim bağlamında bota nasıl sorular sorulabileceği, yani botun nasıl çalıştırılacağı hakkında komut/yönergeler (prompt) aracılığıyla örneklendirmeler yapılmıştır. Böylelikle istek, rica, öneri, şikâyet, hatır sorma, selamlama, teşekkür etme vb. açısından söz edimlerine yönelik çeşitlilik sağlanacağı düşünülmüştür. İlgili sohbet robotunun; söz edimlerinin açık ve karşılaştırmalı olarak öğrenim ve öğretimine yönelik dil öğrenici ve öğreticileri için yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Çünkü Şen'in (2023) de belirttiği gibi dil eğitimi alanında YZ destekli araçlardan yararlanmak; öğrenicilerin dil becerilerini geliştirip denetleme ve ölçmede, bunun yanı sıra geri bildirim sağlamada oldukça etkili bir yol olarak değerlendirilebilir. İlgili araçlar sayesinde dil becerileri ile dil bilgisi ve söz varlığı alanlarında hem sınıf içi hem de sınıf

dışında etkileşime dayalı, bireyselleştirilmiş destek ve dönütler sağlayabilecek verimli ortamlar tasarlayabilmek mümkündür. Araştırmada, araştırmacılar tarafından geliştirilen sohbet robotu aracılığıyla söz edimlerinin geliştirilmesine yönelik çevrim içi etkileşim temelinde, YZ'ye dayalı bir öğrenme ve öğretim önerisi sunulmuştur.

3. Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde yukarıda verilen kuramsal açıklamalar ile amaç doğrultusunda YZ destekli sohbet robotunun geliştirilme ve iyileştirilme süreci, yöntemsel olarak ayrıntılandırılarak aktarılmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışma, tasarım temelli araştırma özelliği taşımaktadır. Tasarım temelli araştırmalar, ağırlıklı olarak teknoloji destekli öğrenme veya e-öğrenme ortamlarının geliştirilmesine yönelik alanlarda öncelikli olarak tercih edilir (Kuzu vd., 2011; Wang & Hannafin, 2005). Tasarım tabanlı araştırmalarda araştırmacı ve/veya uygulayıcılar araştırmanın tüm aşamalarında yansıtmalar da yaparak etkin bir rol üstlenirler. Burada belirli bir uygulamanın test edilme sürecinden çok tasarım çözümüne yönelik aşamalı bir iyileştirme amaçlanır. Kullanım aşamasında, amaç doğrultusunda yerinde müdahale ve değişiklik ile düzenleme yapmayı öngören esnek bir yaklaşım izlenir. Böylelikle öğrenicilerin deneyimlerinden hareketle yapılan öğretimsel müdahaleler doğrultusunda öğrenmeye yönelik bileşenler de açığa çıkarılmış olur (Scott vd., 2020). Yani tasarım temelli araştırmalarda bir aracın nasıl ve hangi amaçla kullanılabileceğine yönelik sorulara yanıt ve çözüm aranır (Campanella & Penuel, 2021). Böylelikle öğrenici ve öğreticiler için öğrenme-öğretme süreçlerine yönelik destek sağlanmış olur.

Bu araştırmada dil öğrenicilerinin iletişimsel becerilerini geliştirmek amacıyla iki/çok dillilik bağlamında, dil eğitiminin temel hedefinde yer alan söz edimlerinin açık ve karşılaştırmalı öğretimine yönelik bir sohbet robotu tasarlanmıştır. Bu amaçla öncelikle öğrenici gereksinimleri ve kuramsal çerçeve göz önünde bulundurulup yapay zekânın işleyiş süreci ile söz edimlerinin öğretim hedefleri odağa alınarak bir tasarım planlaması yapılmıştır. Çalışmada herhangi belirli bir grup üzerinden deneysel bir uygulama veya planlı bir eylem gerçekleştirilmemiş; uzman/kullanıcı görüş ve önerileri dikkate alınarak sohbet robotu tasarım ve iyileştirme süreçleri işletilmiştir.

3.2. Söz Edimleri Sohbet Robotunun Tasarım Süreci

3.2.1. Yapay Zekânın İşleyişi ve Modelleme Aşamaları

YZ'de, insan zekâsı taklit edilerek belirli görevleri yerine getirmek için makineler/bilgisayarlar aracılığıyla bilgiler toplanıp yinelemeli olarak biriktirilerek işlenir. Böylelikle sürekli olarak iyileştirme yapılmış olur. İyileştirmenin sınırları, verilerin nitelik ve niceliğiyle ilişkilidir. Alan yazınında büyük veri olarak adlandırılan bu veriler sayesinde YZ çalışır; fakat tüm bu işleyiş YZ'nin zeki olarak nitelendirilmesi için yeterli değildir. Bunun yanında bilgiler arasında bağlantılar kurabilmesi dolayısıyla öğrenebilmesi de önemlidir. Büyük veri bu bağlamda insan beynindeki sinir ağları işlevini üstlenerek veriler ile işlemcileri arasında bağlantı kurabilmektedir. Dolayısıyla YZ, kendisine yüklenen veriler yani girdileri

istenen bilgiler doğrultusunda işleyip sonuçlar üretir. Makine öğrenimi sayesinde ise artık doğrudan bir insan tarafından girdi sağlanmadan dahi YZ, kendi bilgi tabanından hareketle girdilerini oluşturarak istenenler doğrultusunda işlemler gerçekleştirip sonuçlar üretebilmek için bağlantılar kurabilmektedir (Kıran ve Eziler Kıran, 2023). Bu bağlamda YZ'nin işleyiş süreci Şekil 2 doğrultusunda şöyle özetlenebilir.

Şekil 2

Yapay Zekânın İşleyişi

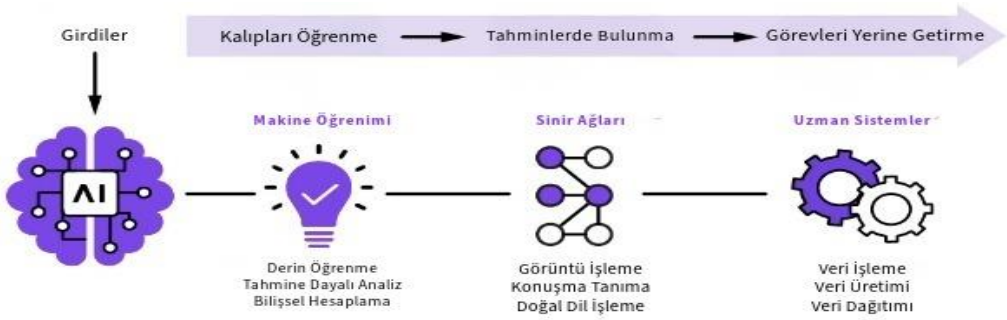

(Coderspace, 2024)

YZ'de ilk adım "veri toplama"dır. Böylelikle sisteme girdi sağlanmış olur. Girdiler sistemin öğrenme kaynakları olarak değerlendirilebilir. Ardından "veri hazırlama" süreci gelir. Veri hazırlama adımında ilgisiz veriler atılır, kalan veriler sistemin anlayabileceği bir biçime dönüştürülüp düzenlenerek hazır duruma getirilir. Üçüncü adım "algoritma seçme"dir. Burada YZ'nin verileri işleme sürecine yönelik yönergeler geliştirilir. Konuşma tanıma, doğal dil işleme vb. amaç ne ise ona göre algoritma seçimi yapılabilir. Dördüncü adımda ise "modeli eğitme" işlemi yapılır. Burada sistem, tahmine dayalı analizler gerçekleştirmeyi ve kararlar almayı öğrenir. Beşinci adım "modelin test edilmesi" sürecidir. Verilen eğitimden sonra modelin işleyiş süreci ile performansı test edilir. Gerekirse modeli eğitme işlemleri yinelenip artırılabilir. Altıncı adımda modelin, gerçek dünyadaki bir uygulamaya "dağıtım"ı yapılır. Birçok modern YZ sisteminin zaman içerisinde öğrenme ve uyum sağlama yeteneğine sahip olması nedeniyle model, "sürekli öğrenme"ye açıktır. Böylelikle daha fazla veri topladıkça performansı artırılarak model, daha verimli biçimde kullanılabilir. "Sürekli öğrenme", işleyiş sürecinin yedinci ve son adımıdır (Coderspace, 2024). Araştırma kapsamında YZ destekli sohbet robotu tasarlanırken bu aşamalar göz önünde bulundurulmuştur.

3.2.2. Edimbilimsel Temeller ve Çerçeve: Söz Edimleri Öğretimi

Sohbet robotunun tasarımı sürecinde söz edimlerinin öğretimine yönelik ise Cohen ve Ishihara'nın (2020) aşağıda sunulan önerileri odağa alınmıştır. Dolayısıyla dil öğrenici ve öğreticilerinin geliştirilen sohbet robotu aracılığıyla bu eylemleri gerçekleştirebilmelerinin de hedeflendiğini söyleyebilmek mümkündür.

- Hedef kültürün dili kullanım biçimleri ve sosyokültürel özellikleri açısından farkındalık sağlamak,
- Etkileşimsel çıktı üretimini desteklemek,
- Söz edimleri öğretiminin amacını açıkça paylaşmak,

- Söz edimlerinin gerçekleştirme biçimlerine yönelik dilsel özelliklere odaklanarak geri bildirimde bulunmak,
- Dikkatleri hedef dilin kullanımına yoğunlaştırarak gözlemlere rehberlik etmek,
- Edimsel kuralların kültürel olarak açımlanmasını sağlamak,
- Söz edimlerinin kullanımsal olarak anlaşılması açısından yorumlarda bulunmak.

Yabancı ve ikinci dil olarak dil öğretimi alanında yapılan edimbilimsel araştırmaların önemli bir bölümü, iki dilli ya da karşılaştırmalı çalışmalar biçiminde özellikle İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi Avrupa dilleri odağa alınarak yürütülmüştür. İngilizce ile Japonca, İspanyolca ya da Almanca gibi diller arasında gerçekleştirilen araştırmalar; doğrudanlık ve nezaket stratejilerindeki kültürel farklılıkları ve edimsel aktarım olgusunu ortaya koymuştur (Bardovi Harlig, 2013; Kasper & Rose, 2002). Benzer biçimde Fransızca ile Vietnamca veya Çince gibi Asya dillerinin karşılaştırıldığı çalışmalarda, kültürler arası nezaket algısı ve yumuşatma stratejilerinin kullanımında belirgin farklılıklar saptanmıştır (Tran & Kinginger, 2008). Almanca ise çoğunlukla Slav ve Latin dilleriyle karşılaştırılmış; ret, istek ve özür gibi söz edimlerinin gerçekleştirilme biçimlerinde kültürler arası değişkenlikler ortaya konmuştur (Barron, 2003; House, 2013). Bu çalışmalar, iki dilli bireylerin ve yabancı dil öğrenenlerin dilsel ve kültürel normlar arasında nasıl bir edimsel müzakere süreci yürüttüklerinin anlaşılmasına önemli katkılar sağlamıştır.

3.2.3. Sohbet Robotunun Geliştirilmesi: Bilgi Tabanı ve Uygulama Süreci

Söz edimleri konusunda Türkiye temelli alan yazınına bakıldığında genellikle İngilizce, Fransızca, Japonca ve Türkçe odağında karşılaştırmalara gidildiği görülmektedir. Türkçe odağında yürütülen söz edimi araştırmalarında genel eğilim; Türkçenin hedef dil olarak değil, çoğunlukla karşılaştırmalı veya yabancı dil öğretimi bağlamında araç dil olarak ele alınması yönündedir. Örneğin, Türkçe–İngilizce karşılaştırmalı çalışmalarda özür (Aydın, 2013), reddetme (Çiftçi, 2016) ve yakınma (Can ve Cengizhan, 2015) söz edimleri incelenmiş; ikinci dil olarak İngilizce öğrenen Türk öğrencilerin ana dili İngilizce olan konuşurlara göre daha dolaylı veya biçimsel stratejiler kullandıkları belirlenmiştir. Benzer biçimde, Türkçe–Japonca karşılaştırmalarında (Önalan ve Çakır, 2018) Japonca öğrenen Türk öğrencilerin istek söz edimlerinde doğrudanlık düzeyini Türkçedeki örüntülere göre ayarladıkları gözlemlenmiştir. Bu çalışmalara ek olarak Fransızca–Türkçe ekseninde gerçekleştirilen araştırmaların da çoğunlukla Fransızca öğretimi bağlamında yürütüldüğü görülmektedir. Örneğin Onursal ve Korkut'un (2023) Fransızca ve Türkçedeki "iyi dilek" kalıplarını karşılaştırdıkları çalışmada, Türkçe referans dil olarak kullanılırken hedef dil Fransızca olmuştur; ayrıca Türkçede doğrudan ve kalıplaşmış ifadelerin, Fransızcada ise dolaylı ve duygu yüklü kalıpların tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer biçimde Gökduman'ın (2015) "devoir (gerekmek, zorunda olmak)" ve "pouvoir (-ebilmek/yapabilmek/mümkün olmak)" eylemlerinin Türkçedeki karşılıklarını incelediği çalışmasında da kiplik kullanımının iki dil arasında farklı biçimlerde kurgulandığı; Fransızcada zorunluluk ve izin bildiren yapıların daha katı kurallarla düzenlendiği; Türkçede ise bağlama dayalı olarak daha esnek biçimde kullanıldığı belirlenmiştir. Her iki çalışma da Türkçeyi referans dil olarak kullanmakla birlikte hedef dilin Fransızca olması nedeniyle Türkçe merkezli söz edimi öğretimi açısından sınırlı bir çerçeve

sunmaktadır. Bu noktada Türkçe-İngilizce-Fransızca üçlüsünü kapsayan ve Türkçe bakış açısını temel alan bilgi tabanlarının, dijital platformların ve doğal Türkçe kullanım örneklerinin oluşturulması önem taşımaktadır. Böyle bir yönelim, hem Türkçenin edimsel öğretiminde özgün modellerin geliştirilmesine hem de yapay zekâ tabanlı dil öğretim araçlarının daha güvenilir biçimde eğitilmesine katkı sağlayacaktır.

Yukarıda sunulan çerçeve doğrultusunda araştırmada Türkçe, Fransızca, İngilizce karşılaştırmalı çalışmalar yürütülmüştür ve YZ'nin eğitilmesi Türkçe odağında ilerlemiştir. Böyle bir yönelimde ayrıca YZ araçlarının Türkçe için hatalı dil kullanımları sunması ve doğal/gerçek kullanım durumlarını yansıtamamış olması etkili olmuştur. Örneğin Katı ve Can'ın (2024) araştırmasında ChatGPT-3.5'in yabancılara Türkçe öğretimi bağlamında düzey uygunluğu bakımından metin üretme yeterliği incelenmiştir. Çalışmada ChatGPT-3.5 tarafından üretilen sekiz metin; dil bilgisel yapı, söz varlığı, düzey uygunluğu, konu bütünlüğü ve metinsellik ölçütleri açısından değerlendirilmiştir. Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda metinlerin yarısının hedeflenen düzeye uygun olduğu, diğer yarısının ise düzey ölçütlerini karşılamadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, ChatGPT-3.5'in yabancılara Türkçe öğretiminde düzey temelli metin üretiminde sınırlı bir başarıya sahip olduğunu göstermektedir. Zileli (2023) ise çalışmasında ChatGPT üzerinden benzer sorunlara dikkat çekmiş; ilgili YZ aracının Türkçe çeviri, anlamsal ya da sözdizimsel olarak doğru tümce kullanımı, uygun geri bildirim sunma ve dil düzeyleri ile bağlama uygun dil yapılarının kullanımı konularında eksiklerinin bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu bağlamda YZ araçlarını dil öğrenimi ve öğretimi sürecinde kullanmayı yararlı bulsa da ilgili YZ araçlarının -Türkçe özelinde- depolama özeliklerinden de yararlanılarak eğitilmesi ve komutlar bakımından çeşitlendirilip desteklenmesi konularında önerilerde bulunmuştur. Bununla birlikte 11 Nisan 2025 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi TÖMER ev sahipliğinde, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde önceliklendirilmesi gereken YZ destekli araştırmaları belirleme amacıyla gerçekleştirilen arama konferansında da alan uzmanları tarafından söz konusu durumun gerekliliği dillendirilmiştir. Söz edimleri sohbet robotunun geliştirilmesi böyle bir gereksinimi karşılama amaçlıdır ve öğrenicilerin dil öğrenme süreçlerini desteklemek hedeflenmektedir.

Sohbet robotu, Google'nin YZ uygulaması Gemini 2.5 Flash kullanılarak geliştirilmiş; ayrıca C# programlama dili ile desteklenmiştir. Geliştirilen sohbet robotu için alan yazınından hareketle (bk. Ak Başoğul ve Aksu Raffard, 2023; Aksu Raffard, 2018; Aksu Raffard, 2022; Aksu Raffard ve Kerimoğlu, 2021; Çağ, 2022; 2023; Çağ ve Bölükbaş Kaya, 2021a; Çağ ve Bölükbaş Kaya, 2021b) Türkçe söz edimlerinin tanımlarını, açıklamalarını, kullanım alanlarını yani iletişim durumlarını ve örneklerini karşılayan bilgi tabanı hazırlanmış, sohbet robotu bu veri seti doğrultusunda eğitilmiştir. İlgili araştırmacılardan kullanım izni alınmıştır. Söz konusu çalışmaların verileri ana dili konuşurlarından veya gerçek/doğal iletişim durum ya da ortamlarından toplanmıştır. Dolayısıyla geliştirilen sohbet robotunun veri tabanının Türkçenin gerçek/doğal kullanım alan ve örneklerini yansıttığı açıktır. Sohbet robotu bu özelliğiyle diğer genel YZ araçlarından ayrılmaktadır. Dil öğrenicisi bu robot sayesinde gerçek/doğal kullanım örnekleriyle çalışabilme olanağı bulacaktır. İlgili durum hata olasılığını da en aza indirmektedir. İngilizce ve Fransızca yani iki/çok dillilik ve karşılaştırmalı öğretim bağlamında ise robotun kendi bilgi tabanından yararlanılmıştır.

3.3. Söz Edimleri Sohbet Robotunun İyileştirilmesi

Sohbet robotunun iyileştirilmesi sürecinde farklı disiplin ve yaş gruplarında yer alan uzmanlardan sohbet robotunun kullanımıyla ilgili geri bildirim alınmış ve gelen öneriler doğrultusunda robotta şu düzenleme ve iyileştirmeler yapılmıştır:

- Karşılama sayfasında her ana başlığın (karşılaştırmalı örnekler, pratik etkinlikler, doğal diyalog, sosyokültürel tartışma) altına, söz edimi türleriyle ayrı ayrı çalışma olanağı sunması amacıyla sekmeler (selamlama, hatır sorma, rica etme vb.) açılmıştır. Böylelikle sohbet robotuyla çalışılabilecek söz edimi türleri belirginleştirilmiş ve karışıklık önlenmiştir. Bununla birlikte sekmeler, her söz edimi için ana başlıklar odağında komut/prompt ile desteklenmiştir.
- Üç dilde karşılaştırmaların belirginleştirilmesi bakımından görsel düzenlemeler yapılmıştır. Söz edimi türleri vurgulu olarak gösterilmiş; tanımlar, açıklamalar, örnekler ve benzerinin ayrıştırılması için çeşitli yazı tiplerinden ve tablolardan yararlanılmıştır.
- Robotun kullanıcılarla siz dili ile iletişim kurması sağlanmıştır.
- Kullanıcıların üç dilde sözlü olarak ileti göndermelerini sağlayacak biçimde mikrofon eklenmiştir; fakat robotun seslendirmesi doğal bulunmadığı için bunun üzerine çalışmalar devam etmektedir.

Güncel kuramsal çerçeve takip edilerek sohbet robotunun iyileştirilmesi çalışmaları sürekli olarak devam etmektedir. Bununla birlikte araştırmacılar da iş birliği içerisinde çalışmakta ve yansıtmalar yoluyla iyileştirme sürecini desteklemektedir. Yani robotun eğitilmesi çok yönlü olarak ilerlemektedir.

3.4. Söz Edimleri Sohbet Robotunun Özellikleri

Tasarlanan sohbet robotu dil öğrenicileriyle/kullanıcılarla etkileşime girer, istekleri anlar, gerektiğinde Google Gemini'nin YZ sistemine danışarak yanıtları profesyonel biçimde iletir. Veri tabanı yönetimi sistemi, ayar ve konfigürasyon yöneticisi, log kayıt sistemi, kural motoru ve bilgi tabanı servislerinden oluşan sohbet robotu bu bileşenlerin uyum içerisinde çalışmasını sağlayarak kullanıcılara kesintisiz ve doğal bir sohbet deneyimi sunar. İlgili süreçte dil öğrenicilerinin/kullanıcıların aktif konuşmalarını tespit edip son beş iletiyi çözümler. Böylelikle kullanıcıların geçmiş deneyim ve seçimlerini anımsar, isteklerine hızlıca yanıt verir. Karmaşık durumlarda ise Google Gemini'nin YZ sistemine danışır. Bunun için kullanıcı mesajlarını YZ'nin anlayacağı formata çevirir, gelen yanıtları işleyip doğal dil formatına dönüştürür. Yanıtların doğal ve akıcı olmasını sağlayan akıllı yanıt sistemine sahiptir. Yanı sıra kurallarını kontrol eder, hataları en az düzeyde tutar ve kısa sürede kullanıcının isteğine uygun yanıtlar üretir. Bu sayede gereksiz yinelemeleri temizler, uygun bağlayıcıları ekler ve bağlama uygun yanıt üretir. Böylelikle tutarlı ve doğal bir sohbet deneyimi sağlanmış olur.

Tasarlanan sohbet robotu, yazışma ve konuşmaları düzenli ve anlaşılır bir formatta tutar. Kullanıcı ile robotun yazışma ve konuşmaları, kronolojik olarak kaydedilip görüntülenir. Bu sayede yazışma/konuşma akışı doğal ve takip edilebilir kalır, kullanıcı deneyimi korunmuş olur; fakat araştırmacıların, kullanıcıların kişisel bilgilerine erişilemez. Yani tüm kullanıcılar

anonim özelliktedir. Ek olarak iletişim butonu üzerinden kullanıcıların sorun ve önerileri alınıp gerekli çözümler üretilir. Böylelikle kullanıcı memnuniyetini artırmak hedeflenir.

4. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde sohbet robotunun tanıtımı yapılarak kullanımına yönelik örnekler sunulmuştur. Sohbet robotunun kullanımına yönelik verilen komut/yönergeler araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur; sohbet robotunu kullanan diğer kullanıcıların konuşma ve yazışmalarından herhangi bir alıntılama yapılmamıştır.

4.1. Söz Edimleri Sohbet Robotu Karşılama Sayfası

Şekil 3'te sunulan sohbet robotu karşılama sayfası, dil öğrenimi sürecini kullanıcı dostu ve etkileşimli bir biçimde tasarlamanın başarılı bir örneğini sunmaktadır. Bu sayfa, öğrenicilere "söz edimleri" kavramını somut örneklerle açıklayarak ne üzerine nasıl çalışacakları konusunda net bir ön bilgi sunmaktadır. Söz konusu yaklaşım, dilbilimsel terimlerin soyutluğunu gidererek öğrenicilerin pratik uygulamalarla bağlantı kurup amacına göre eyleme geçmesini kolaylaştırır.

Şekil 3

Söz Edimleri Sohbet Robotu Karşılama Sayfası

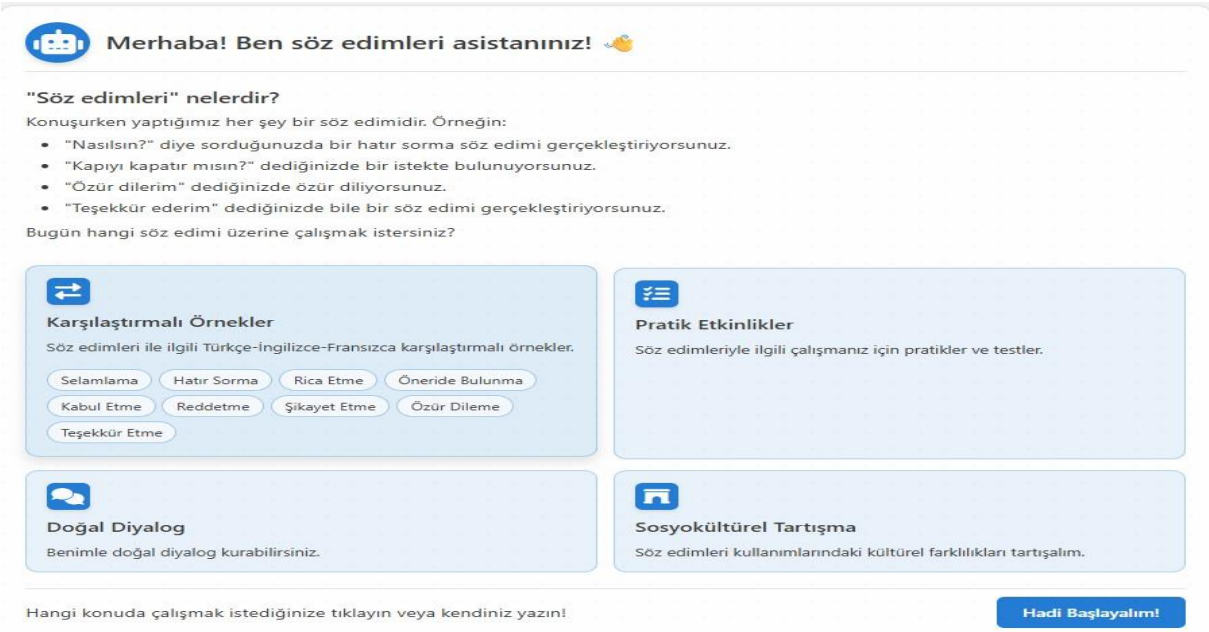

Karşılama sayfasının bir diğer önemli özelliği, öğrenicilere farklı çalışma biçimleri arasında seçim yapma esnekliği sunmasıdır. Kullanıcılar tercihlerine göre tıklama, yazma veya sesli mesaj yoluyla etkileşim kurma olanağına sahiptir. Bu çeşitlilik, farklı öğrenme stillerine ve erişilebilirlik ihtiyaçlarına hitap ederek kullanıcı deneyimini zenginleştirmektedir.

Kullanıcı etkileşiminin bir sonraki aşamasında eğer öğrenici Şekil 3'teki gibi Türkçe-İngilizce-Fransızca karşılaştırmalı söz edimi örnekleri ile çalışmayı tercih ederse bu kez hangi söz edimi üzerine yoğunlaşmak istediğini seçme olanağına sahip olmaktadır. Bu seçenekler arasında selamlaşma, hatır sorma, rica etme, öneride bulunma gibi günlük dilde sıkça

kullanılan işlevsel ifadeler yer almaktadır. Ayrıca öğrenici, yoğunlaşmak istediği söz edimi türünün sekmesine tıkladığında amacına uygun olarak geliştirilmiş komut sayesinde sohbet robotu ile iletişimi başlatabilmektedir. Şekil 4'te buna yönelik örnekler sunulmuştur.

Şekil 4

Kullanım Amacı ve Söz Edimi Türlerine Göre Yapılandırılmış Komut Sistemi

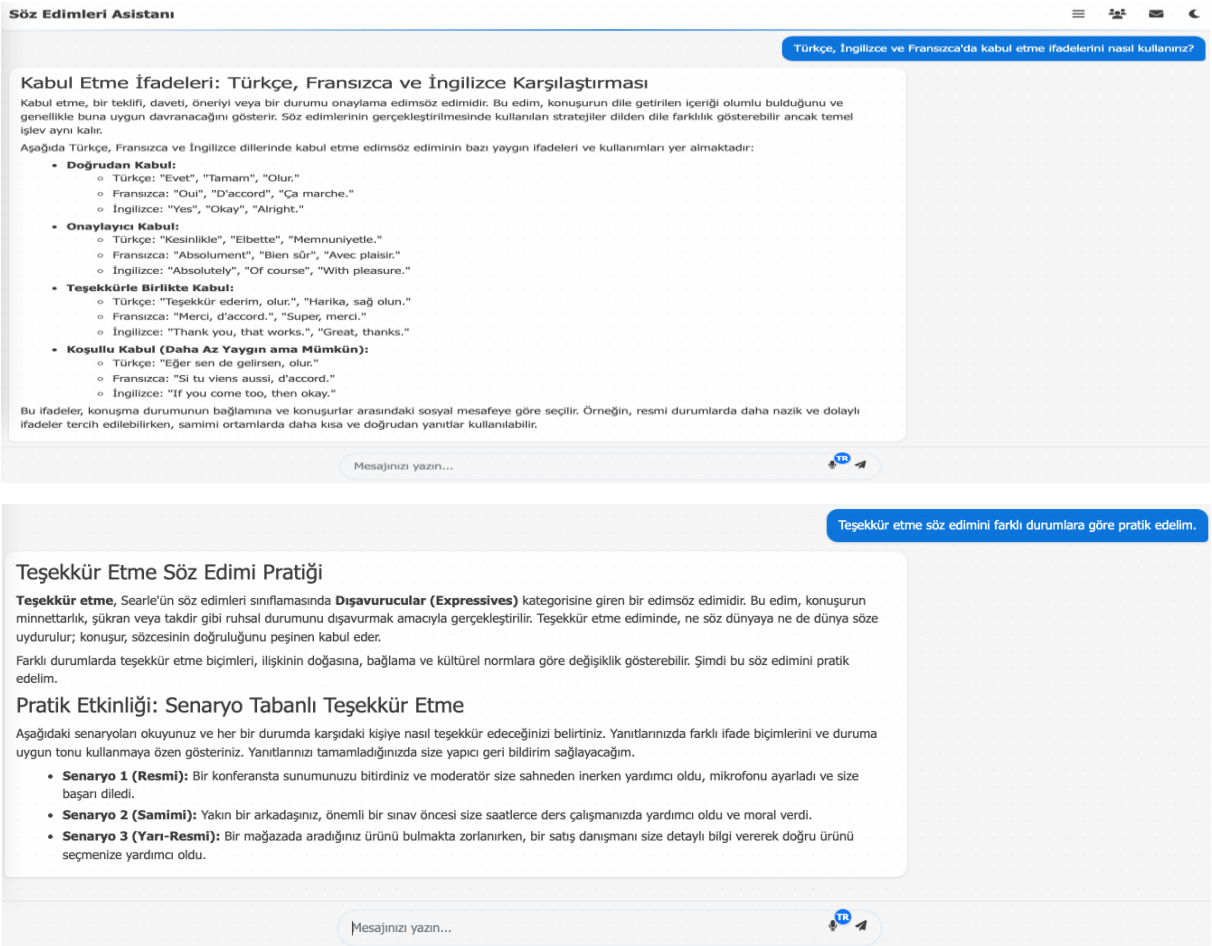

Şekil 4'te ilk görselde öğrenici, karşılaştırmalı örnekler alma amacıyla "kabul etme" söz edimiyle çalışmayı tercih edip ilgili sekmeye tıkladığında robot, "Türkçe, İngilizce ve Fransızcada kabul etme ifadelerini nasıl kullanırız?" komutuyla iletişimi otomatik olarak kendiliğinden başlatmakta ve isteğe uygun yanıt oluşturabilmektedir. İkinci görselde ise amaç, "teşekkür etme" söz edimine yönelik doğal diyalog üretmektir. Bu amaç doğrultusunda ilgili sekme tıklandığında robot, otomatik bir biçimde kendiliğinden "Teşekkür etme söz edimini farklı durumlara göre pratik edelim." komutunu oluşturarak kullanıcıyı desteklemekte; ayrıca öğreniciye robotun kullanımına yönelik komut/istem önerileri sunarak yönlendirme yapmaktadır. Dil öğrenicisi bunun yanında "Mesajınızı yazın…" alanına kendi komutlarını yazarak veya mikrofon aracılığıyla konuşarak da robot ile iletişim kurabilir. Bu yapılandırılmış seçim ve komut sistemi, öğrenicilerin öğrenme hedeflerini kişiselleştirmelerine ve belirli iletişimsel gereksinimlerine odaklanmalarına olanak tanımaktadır.

4.2. Sohbet Robotundan Karşılaştırmalı Örnekler

Şekil 5'te gözlemlendiği üzere bir dil öğrenicisinin sohbet robotuna "rica etme" söz edimi hakkında karşılaştırmalı açıklamalar için başvurması, dil öğrenimi sürecinde derinlemesine anlamanın önemini vurgulamaktadır. Bu etkileşimde, sohbet robotu/asistanın sergilediği yaklaşım, dilbilimsel ve edimbilimsel bilginin aktarılmasında bir model oluşturmaktadır.

Şekil 5

Karşılaştırmalı Örnekler

Şekil 5'te sohbet robotu, öğrenicinin gereksinimine yanıt olarak ilgili söz ediminin karşılaştırmalı örneklerini hem bağlama uygun çevirilerle sunmuş hem de her üç dilde de geçerli nezaket stratejilerini açıklamıştır.

Şekil 6 ise dil öğreniminde kişiselleştirilmiş ve etkileşimli senaryoların gücünü ortaya koymaktadır. Bu senaryoda kullanıcı, sohbet robotuna "reddetme" söz edimiyle ilgili belirgin bir durumu (müdürün cumartesi günü çalışma talebine yanıt olarak reddetme) kendisi sağlamaktadır. Söz konusu durum, öğrenicinin gerçek hayattaki iletişim gereksinimlerine yönelik pratik bir öğrenme deneyimi sunar.

Şekil 6

Kişiselleştirilmiş ve Etkileşimli Senaryolaştırma

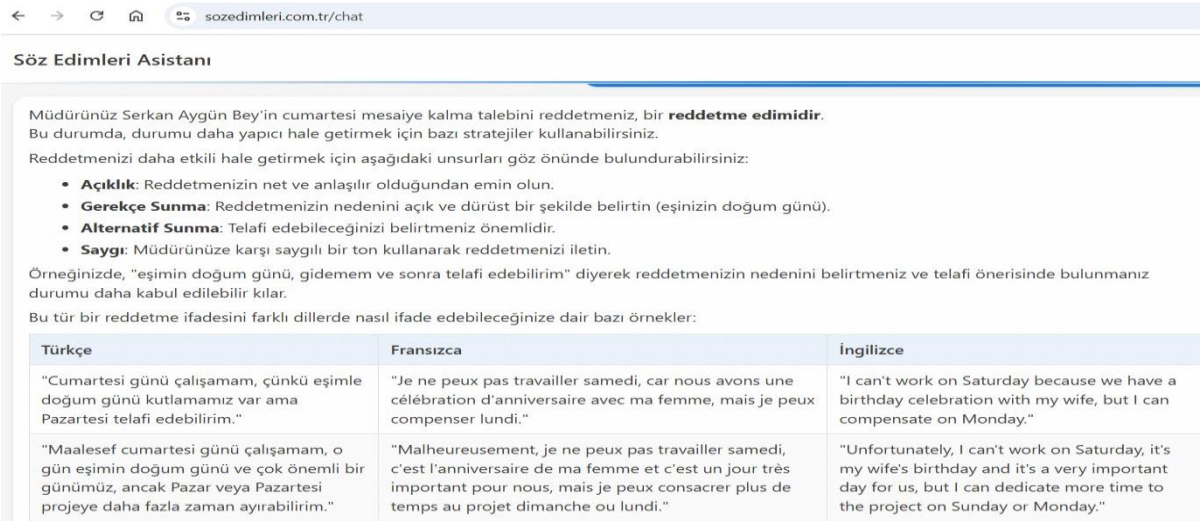

Şekil 6'da sohbet robotu, kullanıcının belirlediği senaryoya yanıt olarak reddetme edimini, farklı dillerde (Türkçe, Fransızca, İngilizce) ve belirli nezaket stratejileriyle açıklayarak önemli bir öğrenme fırsatı sunmaktadır. Bu stratejiler şunları içermektedir:

- ***Açıklık:*** Reddetme işleminin net ve anlaşılır bir biçimde ifade edilmesi.
- ***Gerekçe sunma:*** Reddetmenin arkasındaki nedenin belirtilmesi, bu sayede reddetmenin daha kabul edilebilir hâle gelmesi.
- ***Seçenek sunma:*** Mümkünse, reddedilen talebe karşılık alternatif bir çözüm veya öneri sunulması.
- ***Saygı stratejileri:*** Reddetme sırasında muhatabın yüzünü korumaya yönelik dilsel ve edimbilimsel ögelerin kullanılması.

Söz konusu yaklaşım, dil öğrenicisinin yalnızca tümcenin çevirisini öğrenmesini değil, aynı zamanda farklı kültürel bağlamlarda "hayır" demenin inceliklerini kavramasını sağlar. Özellikle iş hayatı gibi hassas ortamlarda, reddetme edimini doğru stratejilerle yönetmek, profesyonel ilişkilerin korunması ve etkin iletişimin sürdürülmesi açısından kritik öneme sahiptir. Sohbet robotunun bu özelleştirilmiş ve strateji odaklı yanıtı, dil öğreniminde YZ destekli araçların derinlemesine ve bağlamsal öğrenmeyi nasıl teşvik edebileceğine bir örnektir.

4.3. Pratik Örneklerle Çalışma

Dil öğretiminde, söz edimlerinin kuramsal bilgisinin yanı sıra pratik uygulamalarla pekiştirilmesi büyük önem taşır. Bu bağlamda Şekil 7'de örnek olarak sunulan "kabul etme" söz edimi üzerine tasarlanan etkinlik, öğrenicilerin Türkçede bu işlevi yerine getiren dilsel yapıları etkin bir biçimde kullanma becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu tür etkinlikler, öğrenicilerin dilin sosyal ve kültürel bağlamdaki işleyişini kavramalarına olanak tanır.

Şekil 7

Pratik Örneklerle Çalışma

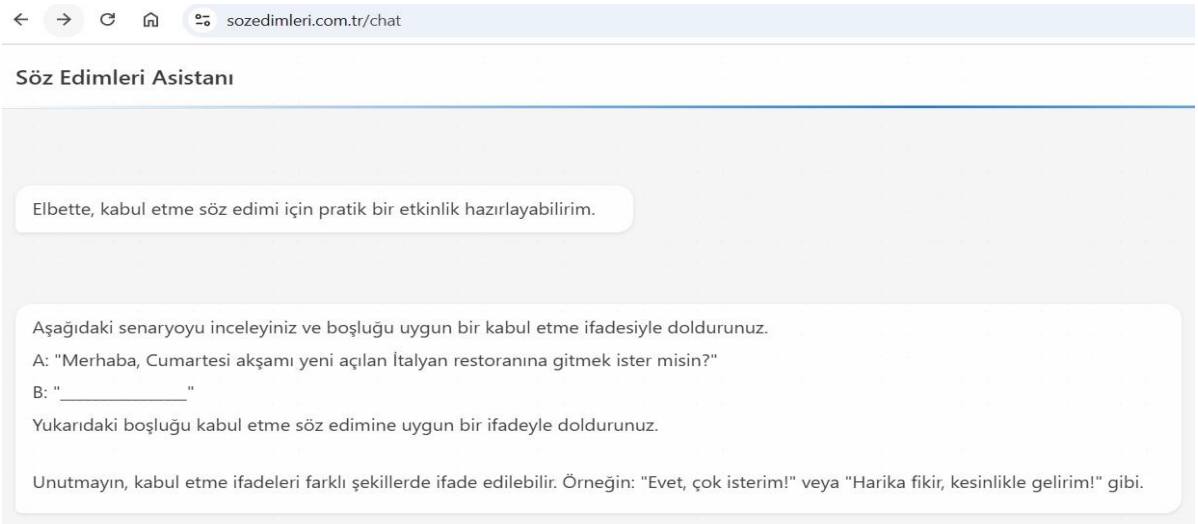

Şekil 7'de verilen bu pratik etkinlik, başlangıçta yalnızca Türkçe üzerine odaklanarak öğrenicilerin hedef dildeki temel yeterliklerini pekiştirmeyi amaçlar. Ancak talep edildiği takdirde diğer bölümlerde olduğu gibi karşılaştırmalı örnekler sunularak etkinliğin kapsamı genişletilebilir. Bu esneklik, öğrenicinin öğrenme hedeflerine ve dilsel altyapısına göre içeriğin uyarlanabilmesini sağlar. Örneğin bir teklifi kabul ederken Türkçedeki "memnuniyetle" ifadesinin İngilizcedeki "with pleasure" veya Fransızcadaki "avec plaisir" ile nasıl benzerlikler veya farklılıklar gösterdiği ele alınabilir.

Şekil 7'deki gibi pratik etkinlikler, öğrenicilerin gerçek yaşam senaryolarında karşılaşabilecekleri durumlar için hazırlıklı olmalarını sağlar. Kabul etme edimini yalnızca "evet" demekten öte, bağlama uygun nezaket stratejileriyle, gerekçelerle veya ek bilgilerle zenginleştirerek ifade etme yeteneği, akıcı ve doğal iletişimin temelini oluşturur. Böylece dil öğrenicisi yalnızca dil bilgisel doğruluğu değil, aynı zamanda edimbilimsel uygunluğu da kazanarak iletişimsel yeterliğini artırır.

4.4. Doğal Diyalog Kurma ve Etkileşimsel Öğrenme

Şekil 8, dil öğreniminde "şikâyet etme" söz ediminin kazanımını, diğer bölümlerde söz edilen kavramsal açıklamaların ve senaryo temelli etkinliklerin ötesine taşıyan etkileşimsel ve bağlamsal bir yaklaşıma odaklanmaktadır. Bu örnekteki kilit nokta, sohbet robotunun yalnızca bilgi aktaran bir araç olmaktan çıkıp öğrenicinin doğal diyalog kurduğu bir muhatap hâline gelmesidir. Bu etkileşim, diğer söz edimlerinde olduğu gibi şikâyet etme gibi karmaşık ve incelikli bir söz edimini öğrenmek için kritik bir önem taşımaktadır. Şikâyetler genellikle hassas durumlarda dile getirildiğinden yalnızca dil bilgisel doğruluk değil, aynı zamanda uygun nezaket stratejileri ile kültürel normlara uygunluğu da gerektirir. Şekil 8, öğrenicinin bu boyutları doğrudan deneyimlemesine olanak tanır.

Şekil 8

Doğal Diyalog Kurma

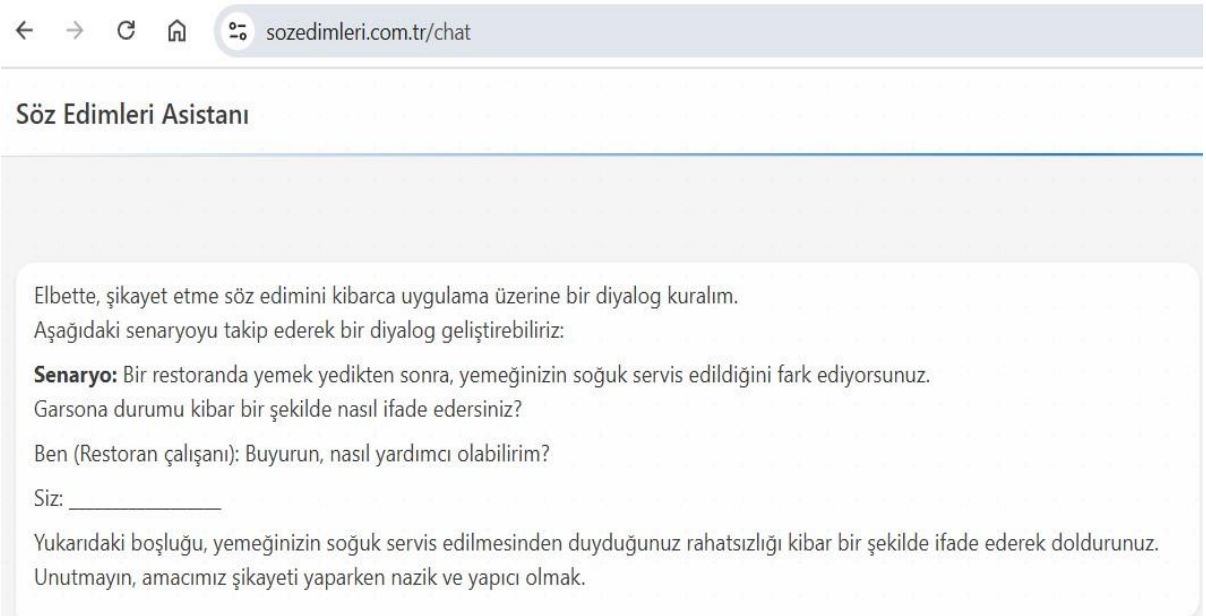

Şekil 8'de görüldüğü gibi öğrenici, sohbet robotuyla gerçek zamanlı olarak şikâyet senaryoları üzerinde çalışabilir. Örneğin hatalı bir ürün iadesi veya eksik bir hizmetle ilgili bir şikâyeti dile getirebilir. Robot, öğrenicinin ifadelerine anında ve bağlamsal geri bildirim vererek dilsel seçimlerin uygunluğunu, nezaket düzeyini ve potansiyel etkilerini gösterebilir. Bu durum, öğrenicinin farklı şikâyet stratejilerini (açık şikâyet, üstü kapalı şikâyet, gerekçe sunma vb.) deneyimlemesine ve bu stratejilerin diyalogdaki karşılıklarını görmesine olanak tanır. Dolayısıyla Şekil 8'de sunulan örnekler, dil öğreniminde edimbilimsel yeterliğin geliştirilmesi açısından en önemli adımlardan birini temsil eder. Sohbet robotunun muhatap olarak kullanılması, öğrenicinin edilgin bir alıcı olmaktan çıkıp etkin bir iletişimci hâline gelmesini sağlayarak dil öğrenme sürecini çok daha dinamik ve etkili kılar. Bu, özellikle gerçek dünya iletişiminde karşılaşılacak durumlara hazırlık açısından kullanışlı bir öğrenme deneyimi sunar.

4.5. Sosyokültürel Karşılaştırma ve Tartışma

İnsanlar arası etkileşimde selamlaşma, teşekkür etme, rica etme, özür dileme gibi söz edimleri yalnızca sözcüklerle değil, aynı zamanda kültürel değerler, ilişki biçimleri ve toplumsal normlar üzerinden de anlam kazanmaktadır. Aynı söz edimi farklı dillerde yapı bakımından benzer görünse de ilgili söz ediminin ne zaman, nasıl ve hangi tonla kullanılacağı kültürden kültüre değişebilmektedir. Bu nedenle sosyokültürel karşılaştırmalar sayesinde öğreniciler yalnızca dilsel bir kalıbı değil, o kalıbın toplumsal işlevini ve duygusal ağırlığını da kavrayabilirler. Şekil 9'da "özür dileme" ediminin üç dildeki kullanımları; durumlar ve davranışa yansıyan görünümleri ile birlikte örneklendirilmiştir.

Şekil 9

Sosyokültürel Tartışma

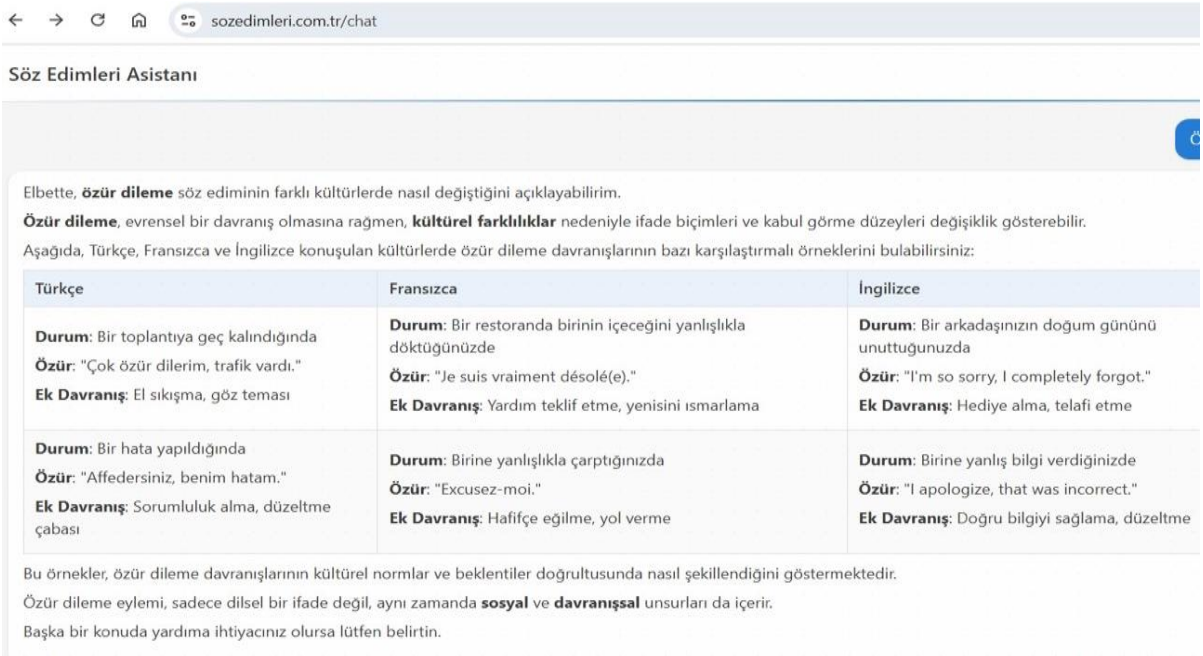

Türkçede Şekil 9'daki gibi özür dilemek yalnızca bir hata itirafı değil, aynı zamanda ilişkiyi onarma ve duygusal dengeyi sağlama biçimidir. "Çok özür dilerim", "Kusura bakma",

“Affedersin” gibi ifadeler çoğu zaman içtenlikle, hatta jest ve mimiklerle desteklenerek söylenir. Daha samimi ortamlarda özür, “Hakkını helal et”, “Canını sıktıysam affet” gibi gönül alma sözleriyle de tamamlanabilir. Türk toplumundaki ilişki odaklı iletişim anlayışı, özrün içeriğine duygusal bir boyut katmaktadır. Fransızcada ise özür dilemenin farklı dereceleri bulunur: “Pardon” (küçük rahatsızlıklar için), “Je suis désolé(e)” (samimi özür) ya da “Je vous prie de m’excuser” (resmî özür) vb. Fransız kültüründe özür dilemek özellikle kişisel sorumluluk ve biçimsel nezaket çerçevesinde değerlendirilir. Gereksiz özür kendini suçlu göstermek anlamına gelebileceğinden bağlam dikkatle seçilmektedir. İngilizcede “I’m sorry” gündelik yaşamda son derece yaygın bir ifadedir. Biriyle yanlışlıkla çarpışıldığında, söze girildiğinde, hatta bir başkasının yaşadığı olumsuzluk duyulduğunda dahi “I’m sorry” denebilir. Bu durum, özür dilemenin yalnızca suçlulukla değil, aynı zamanda empati kurma ve sosyal rahatlık sağlama amacıyla da kullanıldığını gösterir. Anglo kültürlerde özür, toplumsal normlara uyumun ve karşılıklı saygının doğal bir uzantısıdır. Şekil 9'da da sohbet robotunun bu açılardan öğreniciyi desteklediği görülmektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi dil öğrenicileri sohbet robotundan kendi komut/istemleri üzerinden de iletişim kurabilirler. Şekil 10’da “öneride bulunma” söz edimi üzerine karşılaştırmalı örnekler verilmiştir.

Şekil 10

Karşılaştırmalı Örnekler İsteme

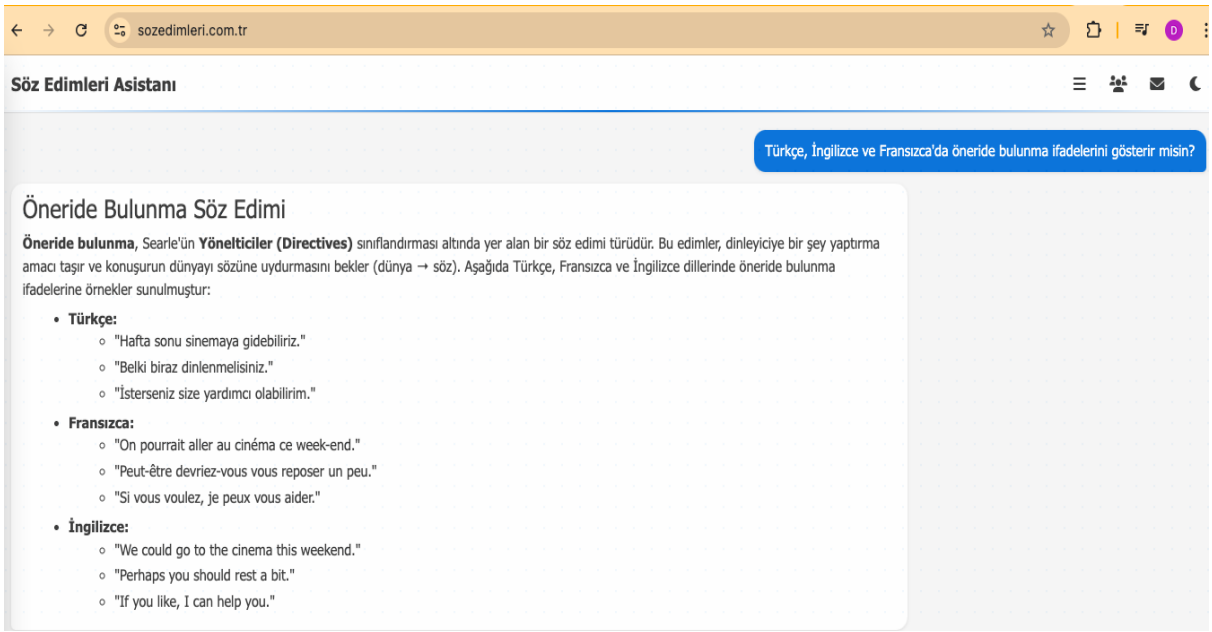

Şekil 10’da robot hem öneride bulunma söz edimini tanımlamış ve amacını açıklamış hem de üç dilde karşılaştırmalı örnekler vermiştir. Kullanıcı bu örneklerin bağlamlarını veya kullanım alanlarını öğrenmek amacıyla robota “Bu cümleleri ben hangi bağlamlarda kullanabilirim, ayrıntılı olarak örneklendirir misin?” komutunu yönlendirebilir. Şekil 11’de robotun ilgili komuta yanıtı görülebilir.

Şekil 11

Bağlamsal Kullanım Örnekleri İsteme

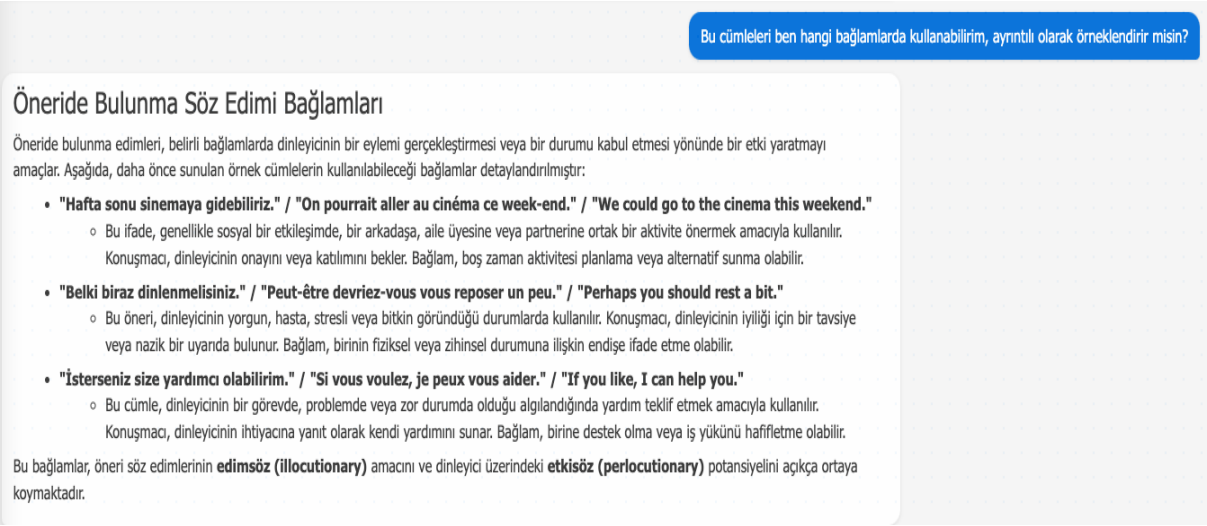

Şekil 11'de robot "öneride bulunma söz edimi bağlamları" biçiminde bir başlıkla isteme karşılık vermiş; örnek tümcelerin hangi duygu durumu ve bağlamda hangi işlevle kullanıldığını nezaket stratejilerini de işe koşarak aktarmıştır. Öğrenici kuramsal bilgi ve açıklamalar yerine bağlam içerisinde kullanım örnekleri görmek istediğinde "Bu cümlelerin kullanımını bir bağlam içerisinde örneklendirebilir misin?" yönergesiyle istem oluşturabilir. Şekil 12'de isteme karşılık verilen yanıt görülebilir.

Şekil 12

Karşılaştırmalı Bağlamsal Örnekler İsteme

Şekil 12'de isteme yönelik bağlamsal örnekler verilmiştir. Robot, günlük yaşama yönelik ortak bir aktivite önerme iletişimsel işlevine yönelik diyalog örnekleri sunmuştur; fakat örnekleri Türkçe ve Fransızca özelinde kalmıştır. Hem İngilizce hem de farklı bağlamlarda örnek görmek için kullanıcı "İngilizceyi de ekleyerek farklı bir bağlamda örnek verebilir misin?" gibi bir komut/yönerge verebilir. Şekil 13'te komuta karşılık robotun yanıtı verilmiştir.

Şekil 13

Farklı Bağlamlarda Örnekler İsteme

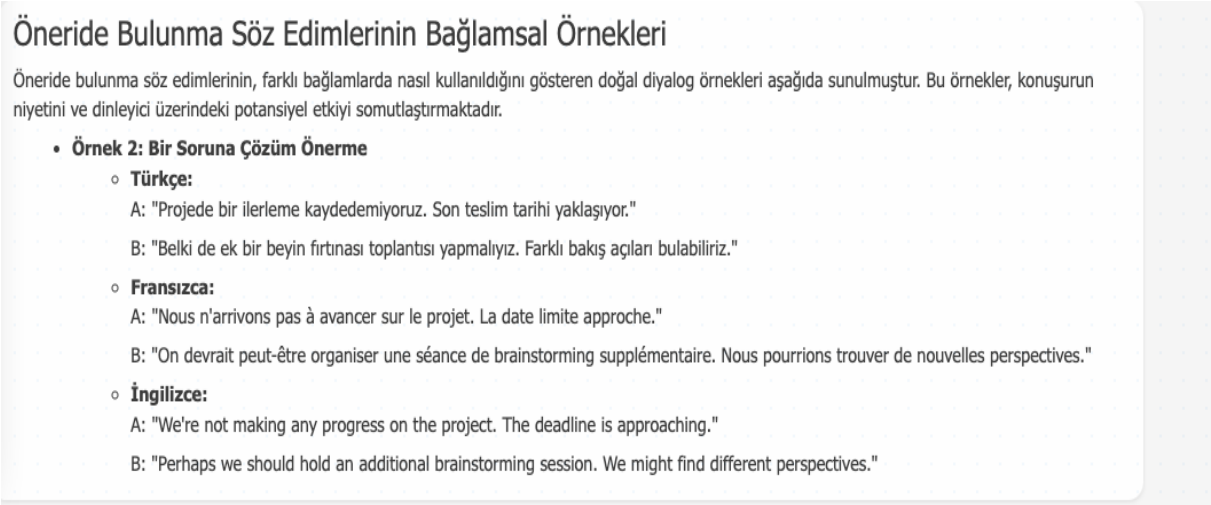

Öneride Bulunma Söz Edimlerinin Bağlamsal Örnekleri

Öneride bulunma söz edimlerinin, farklı bağlamlarda nasıl kullanıldığını gösteren doğal diyalog örnekleri aşağıda sunulmuştur. Bu örnekler, konuşurun niyetini ve dinleyici üzerindeki potansiyel etkiyi somutlaştırmaktadır.

- **Örnek 2: Bir Soruna Çözüm Önerme**
  - **Türkçe:**
    A: "Projede bir ilerleme kaydedemiyoruz. Son teslim tarihi yaklaşıyor."
    B: "Belki de ek bir beyin fırtınası toplantısı yapmalıyız. Farklı bakış açıları bulabiliriz."
  - **Fransızca:**
    A: "Nous n'arrivons pas à avancer sur le projet. La date limite approche."
    B: "On devrait peut-être organiser une séance de brainstorming supplémentaire. Nous pourrions trouver de nouvelles perspectives."
  - **İngilizce:**
    A: "We're not making any progress on the project. The deadline is approaching."
    B: "Perhaps we should hold an additional brainstorming session. We might find different perspectives."

Şekil 13'te robotun, komutu uygun olarak çözümleyip yerine getirdiği görülmektedir. Robot, üç dilde iş yaşamındaki bir soruna çözüm önerme iletişimsel işlevine yönelik doğal diyalog örnekleri vermiştir. Örnekler kullanıcının amacı doğrultusunda uygun komutlar verilerek artırılabilir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen sohbet robotu bu doğrultuda yazışma ve konuşmaları kaydedip çözümleyerek istemlere yanıt vermekte, yanı sıra kendini eğitip bilgi tabanını geliştirmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bir dili kullanmak, onu sözcelemeyi edinmek veya öğrenmek; yani dil öğrenicisinin hedef dili iletişim durumuna uygun olarak işletmesi demektir. Bunun yanı sıra dinamik bir kavrama ile bilinçli biçimde hedef dilin kullanım alanlarına uygun olarak değişik dil yapılarını da işletmeyi gerektiren bir düzenleme sürecidir (Kıran, 2023). Dolayısıyla bireylerin iletişim kurabilmeleri için hem dili edinmeleri/öğrenmeleri hem de edindikleri/öğrendikleri dili kullanabilecek bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Kültür içerisindeki deneyimlerle edinilen/öğrenilen söz edimlerinin uygun kullanımı, sosyal ilişkilerin somutlaşmasında son derece önemlidir (Bayat, 2012). Öyle ki dilin kullanım boyutu "toplumdilbilimsel yeterlikler çerçevesinde pragmatik anlamda dilin uygulamaya dönüştürülmesi ve farklı iletişimsel bağlamlarda kullanılmasıyla ilgilidir." (Yazıcı ve Demirel, 2021, s. 150). Bu noktada "doğal gündelik dilin olgusal işleyişini açıklamaya" odaklanan söz edimlerinin dil eğitimi sürecinin odağında olduğu söylenebilir (Köse ve Özsoy, 2022, s. 5). Böyle bir amaçta diyaloğa dayalı paylaşım yapma ve sosyokültürel farklılıklar üzerine çalışma da önemsenmektedir.

Yukarıda sunulan gerekçeler doğrultusunda araştırmada dil öğrenici ve öğreticilerine söz edimlerinin iki/çok dillilik bağlamında Türkçe, İngilizce ve Fransızca karşılaştırmalı ve açık olarak öğretimi için YZ destekli bir sohbet robotu geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu sayede dil öğrenicisi, ilgili sohbet robotuyla istediği vakitte farklı ve doğal iletişim durumları odağında paylaşımlar yapabilecek, iletişim amacına uygun olarak çeşitli dil yapılarıyla çalışabilip sosyokültürel farklılıkları göz önünde bulundurabilecek, diller arası karşılaştırmalar yapıp

bilişsel süreçler işleterek anlamlandırma sürecine girebilecek ve doğal diyaloglar aracılığıyla diller arası üretimler gerçekleştirebilecektir. Böylelikle iki/çok dillilik bağlamında geçişli dil öğretim süreçleri işletilebilecektir. Olshtain ve Cohen (1990) de söz edimlerinin öğretimine yönelik hazırlanan ders malzemelerini tek yönlü ve sınırlı olmaları, özür dileme gibi çok belirgin ve temel söz edimlerine odaklanmaları ile gerçek ve doğal dil kullanımı ortamlarını yansıtmamaları nedeniyle eleştirmişler; söz edimlerinin çok yönlü, çeşitli ve gerçek/doğal kullanım olanaklarını yansıtan iletişim durumlarını içine alan ders malzemelerine gereksinim duyulduğunu salık vermişlerdir. YZ'den yararlanmak, bu açıdan destekleyici bir yol olabilir. Çangal ve diğerlerinin (2025) çalışmasında yabancılara Türkçe öğretimi bağlamında YZ teknolojilerinden motivasyon ve geri bildirim sağlama, bireysel çalışma yani kişiselleştirme olanağı sunma ile dil becerilerini geliştirme bakımlarından yararlanmanın önemli olduğu; fakat doğrudan Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi amaçlı olarak geliştirilen araçların oldukça sınırlı bir sayıda bulunduğu, bu nedenle daha fazla eğitim materyalinin YZ'ye uygun hâle getirilmesine gereksinim duyulduğu vurgulanmıştır. Küçük ve Solak'ın (2025) çalışmasında da benzer sorunlar ileri sürülmüştür. Dil öğrenicileri Türkçe eğitimi bağlamında YZ teknolojilerinden yararlanmak istediklerinde sıklıkla bilgi yetersizliği/yanlışlığı ile karşılaşmışlardır. Dolayısıyla Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine doğrudan odaklanan YZ destekli araçların geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bununla birlikte YZ'ye dayalı dil öğretimine yönelik yapılmış diğer çalışmalarda özellikle sanal asistanlar ve sohbet robotlarından yararlanmanın (bk. Behforouz & Al Ghaithi, 2024; Karagöl ve Yıldırım Bilgen, 2025; Karagülle, 2020; Zhang & Huang, 2024) dil becerilerinin gelişimini önemli ölçüde desteklediğine dikkat çekilmiştir.

YZ destekli sohbet robotları ile etkileşim kurarak dil öğrenicileri, bir öğreticiye gereksinim duymadan hedef dil(ler)de karşılıklı konuşma üretip (Tyen vd., 2022) kişiselleştirilmiş deneyimler elde edebilirler. Konuya yönelik gerçekleştirilen derleme çalışmalarında (bk. Huang vd., 2022; Labadze vd., 2023; Lyu vd., 2025; Okyar, 2023) da sohbet robotlarının, öğrenicilerin iletişimsel becerilerini olumlu yönde geliştirdiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu noktada dil öğretimi sürecinin odağında yer alan söz edimlerinin YZ destekli olarak geliştirilmesine yönelik alan yazınında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu yönde bir gereksinim olduğu açıktır. İlgili çalışmanın bu bağlamda özellikle çevrim içi etkileşim odağında Türkçenin yabancı/ikinci dil olarak öğretimi alanına önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra dil düzeylerini de dikkate alarak diğer söz edimi türleri ile dil çeşitliliğini artırma üzerine sohbet robotunun geliştirilip iyileştirilmesi sürdürülmektedir. Bunun için özellikle Türkçenin kullanım özelliklerine uygun bilgi tabanlarının/derlemlerin oluşturulabilmesi noktasında Türkçe söz edimi türlerine yönelik alan yazınındaki araştırmaların artırılması ve açık erişime açılması oldukça önemlidir. Böylelikle Türkçenin doğal/gerçek kullanım olanaklarını yansıtacak düzeyde farklı ve çeşitli iletişim ortamları ile çok dilli geçiş süreçlerini de içeren diller arası ve/veya ötesi karşılaştırmaya dayalı YZ destekli araçlar geliştirilip dil öğrenicilerinin iletişimsel becerileri desteklenmiş olacaktır.

Kaynakça

Ak Başoğul, D. ve Aksu Raffard, C. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe konuşma öğretimine yönelik web tabanlı istek söz edimi görevleri. E. Boylu (Ed.). *III. Uluslararası Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı* (ss. 363-384). İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları.

Aksu Raffard, C. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bağlamında söz edimleri başarı koşuları ve gerçekleştirme biçimlerine yönelik bir karşılaştırma. *International Journal of Language Academy*, 26, 46-69.

Aksu Raffard, C. (2022). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ayrık söz edimi modelinin karşılıklı konuşma becerisine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.

Aksu Raffard, C. ve Kerimoğlu, C. (2021). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde edimsel beceri ve söz edimlerinin açık öğretimi. M. Durmuş (Ed.). *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi 3. Öğrenci Sempozyumu Bildiri Kitabı* (ss. 17-33). Nobel Yayıncılık.

Artik Consulting. (2018). *Panorama des domaines de l'IA*. https://artikconsulting.com/blog/2018/06/20/intelligence-artificielle-construire-ia-use-case/

Aydin, M. (2013). *Cross cultural pragmatics: A study of apology speech acts by Turkish speakers, American English speakers and advance nonnative speakers of English in Turkey*. (Master's thesis). Minnesota State University.

Austin, J. L. (2017). *Söylemek ve yapmak* (Çev. L. R. Aysever). Metis Yayınları.

Bal, M. ve Aksu Demiral, G. (2021). Dünyada dil eğitimi uygulamaları: Millî Eğitim Bakanlığı politikalarının göçmenlerin dil eğitimi ve iki dilli eğitim açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi, 50*(1), 51-77.

Bardovi Harlig, K. (2013). Developing L2 pragmatic competence: Knowledge, practice, and awareness. S. Gesuato, F. Bianchi & W. Cheng (Eds.). In *Teaching, learning and investigating pragmatics: Principles, methods and practices* (pp. 193–214). Cambridge Scholars Publishing.

Barron, A. (2003). *Acquisition in interlanguage pragmatics: Learning how to do things with words in a study abroad context*. John Benjamins.

Bayat, N. (2012) A study on the use of speech acts. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 70, 213-221.

Behforouz, B., & Al Ghaithi, A. (2024). The impact of using interactive chatbots on self-directed learning. *Studies in Self-Access Learning Journal, 15*(3), 317–344.

Bican, G. (2019). Dil öğretiminde çok dilli bakış açısı. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 52*(3), 943-966.

Britannica (2024). Artificial intelligence. Web: https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence adresinden 19 Eylül 2024 tarihinde alınmıştır.

Campanella, M., & Penuel, W. R. (2021). Design based research in educational settings: Motivations, crosscutting features, and considerations for design. Z. A. Philippakos, E. Howell & A. Pellegrino (Eds.). In *Design-based research in education: Theory and applications* (pp. 3- 22). Guilford Publications.

Can, H., & Cengizhan, S. (2015). Complaint strategies of Turkish EFL learners and native speakers of English. *ERIC Journal, 12*(2), 45–60.

Coderspace (2024). Yapay zeka nedir ve nerelerde kullanılır? Web: https://coderspace.io/blog/yapay-zeka-nedir-ve-nerelerde-kullanilir/ adresinden 10 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.

Cohen, A. D. (1996). Developing the ability to perform speech acts. *SSLA*, 8, 253-267.

Cohen, A. D. & Ishihara, N. (2020). Kullanımbilim. B. Tomlinson (Ed.), (Çev. Ed. N. Yazıcı). *Uygulamalı dilbilim ve materyal geliştirme* içinde (ss. 113-126). Nobel Yayıncılık.

Council of Europe (2020). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment – companion volume*. Council of Europe Publishing. Erişim adresi: https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4 [Erişim tarihi: 01.10.2024]

Council of Europe (2001). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge University Press. Erişim adresi: https://rm.coe.int/1680459f97 [Erişim tarihi: 01.10.2024]

Çağ, H. D. (2022). *Yurt dışında Türkçe öğrenenlerin söz edim kullanımlarının geliştirilmesine yönelik bir eylem araştırması* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa.

Çağ, H. D. (2023). Bilgisayar destekli iletişimdeki şikâyet söz edim kullanımlarının incelenmesi: Sikayetvar.com örneği. *International Journal of Language Academy, 11*(2), 427-446.

Çağ, H. D. ve Bölükbaş Kaya, F. (2021a). Özür söz ediminin yabancı dil sınıflarında öğretimine yönelik bir uygulama önerisi. M. Durmuş (Ed.). *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi 3. Öğrenci Sempozyumu Bildiri Kitabı* (ss. 51-65). Nobel Yayıncılık.

Çağ, H. D. ve Bölükbaş Kaya, F. (2021b). Yurt dışında söz edimlerin öğretiminin öğreticilerin görüşleri bağlamında değerlendirilmesi. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute*, 71, 725-750.

Çangal, Ö., Çelik, M. E. ve Başar, U. (2025). Yabancılara Türkçe öğretiminde yapay zekâ kullanımına yönelik öğretici görüşleri. *Aydın TÖMER Dil Dergisi, 10*(1), 57-97.

Çiftçi, H. (2016). Refusal strategies in Turkish and English: A cross-cultural study. *ELT Research Journal*, *5*(1), 2-29.

Ensslin, A., & Cedric, K. (2013). Language acquisition and electronic interaction. J. Herschensohn & M. Y. Scholten (Eds.). In *The Cambridge handbook of second language acquisition* (pp. 292-312). C.U.P.

Fidan, D. (2017). Söz edimi kuramına genel bir bakış ve eğitim ortamlarında kullanımı: Diksiyon dersleri için bir etkinlik denemesi. *Turkish Studies*, *12*(25), 373-400.

Gemini 2.5 Flash. Web: https://deepmind.google/technologies/gemini/flash/ adresinden 18 Haziran 2025 tarihinde alınmıştır.

Gökduman, U. C. (2015). *Devoir et pouvoir, verbes modaux en français et leurs équivalents en turc* (Master's thesis). Université de Rouen.

House, J. (2013). *Developing pragmatic competence in English as a lingua franca use.* De Gruyter Mouton.

Huang, W., Hew, K. F., & Fryer, L. K. (2022). Chatbots for language learning—Are they really useful? A systematic review of chatbot-supported language learning. *Journal of Computer Assisted Learning*, *38*(1), 237–257.

INVENTIV-IT (2024). Intelligence artificielle: définition, types et domaines. Web: https://inventiv-it.fr/intelligence-artificielle/ adresinden 10 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.

İlhan, B. (2023). Dil öğretiminde geçişli dil süreçleri pedagojisi kullanımı: Bir derleme çalışması. *Dil Dergisi*, *174*(1), 1-30.

İstanbul Teknik Üniversitesi (2025). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde önceliklendirilmesi gereken yapay zekâ destekli araştırmalar arama konferansı değerlendirme raporu.* Web: https://tomer.itu.edu.tr/docs/librariesprovider27/default-document-library/searchconference.pdf?sfvrsn=25479718_6 adresinden 15 Mayıs 2025 tarihinde alınmıştır.

Karaca, İ. (2023). "Türkçe artı iki" mümkün mü? Almanya'da yaşayan Türk gençlerinin çok dilliği. *Dil Araştırmaları*, *17*(32), 113-132.

Karagöl, E. ve Yıldırım-Bilgen, D. (2025). Türkçe eğitiminde yapay zekâ kullanımı: Türkçe eğitimcileri yapay zekâ hakkında ne düşünüyor? *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 13*(2), 356-374.

Karagülle, H. (2020). *Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde 3 boyutlu öğrenme ortamlarının konuşma becerisine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi.

Karakuş, N., Ökten, C. E. ve Gedik, K. (2025). İki dillilik ve yapay zekâ: Diller ötesilik tespiti için kavramsal bir model önerisi. *Turkish Studies - Language*, *20*(2), 1167-1188

Kasper, G., & Rose, K. R. (2002). *Pragmatic development in a second language.* Blackwell.

Katı, H. ve Can, Ş. (2024). Yapay zekâ ile üretilen metinlerin yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde okuma becerisine yönelik kullanılabilirliği: ChatGPT-3.5 örneği. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25*(2), 721–738.

Kerimoğlu, C. (2014). *Genel dilbilime giriş*. Pegem Akademi Yayınları.

Kıran, A. (2023). Sözceleme kuramı ve dil öğretimi. E. Korkut ve İ. Onursal Ayırır (Ed.). *Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi* içinde (ss. 135-172). Seçkin Yayıncılık.

Kıran, Z. ve Eziler Kıran, A. (2023). *Dilbilime giriş*. Seçkin Yayıncılık.

Köse, D. ve Özsoy, E. (2022). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde temel söz edimleri*. Paradigma Akademi.

Kuzu, A., Çankaya, S. ve Mısırlı, Z. A. (2011). Tasarım tabanlı araştırma ve öğrenme ortamlarının tasarımı ve geliştirilmesinde kullanımı. *Anadolu Journal of Educational Sciences International, 1*(1), 19-35.

Küçük, E. ve Solak, Ö. (2025). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yapay zekâ kullanımına dair öğrenici görüşleri. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, 9*(1), 1-24.

Labadze, L., Grigolia, M., & Machaidze, L. (2023). Role of AI chatbots in education: Systematic literature review. *International Journal of Educational Technology in Higher Education, 20*(56), 1-17.

Lyu, B., Lai, C., & Guo, J. (2025). Effectiveness of chatbots in improving language learning: A meta-analysis of comparative studies. *International Journal of Applied Linguistics, 35*(2), 834-851.

Nabiyev, V. (2021). *Yapay zeka: Derin öğrenme – stratejili oyunlar örüntü tanıma – doğal dil işleme*. Seçkin Yayıncılık.

Okyar, H. (2023). Chatbots in English as a foreign or second language education contexts: A review of recent empirical research. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 36, 1333- 1346.

Olshtain, E., & Cohen, A. (1990). The learning of complex speech act behavior. *TESL Canada Journal*, *7*(2), 45-65.

Onursal, İ. ve Korkut, E. (2023). Rituels verbaux en turc et en français: les formules de vœux. *Canadian Journal of Applied Linguistics (CJAL), 26*(2), 71–89.

Onursal Ayırır, İ. (2023). Edimbilim ve dil öğretimi. E. Korkut ve İ. Onursal Ayırır (Ed.). *Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi* içinde (ss. 173-202). Seçkin Yayıncılık.

Önalan, O. ve Çakır, H. (2018). A cross-cultural study on request strategies used by Turkish learners of Japanese. *Journal of Language and Linguistic Studies, 14*(1), 235–249.

Özkan, M. (2024). *Yapay zekâ çağında etkili öğretim*. Elma Yayınevi.

Öztürk, B. ve Aytan, T. (2023). Complaint speech acts used by learners of Turkish as a foreign language. *Turkophone*, *10*(3), 227-249.

Polat, Y. (2010). *Yabancı dil öğretiminde söz edimleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi.

Romero, M., Aloui, H., Heiser, L., Galindo, L., & Lepage, A. (2021). *Un bref parcours sur les ressources, pratiques et acteurs en IA et éducation* [Rapport de recherche]. Web: https://hal-lara.archives-ouvertes.fr/hal-03190014/ adresinden 10 Aralık 2024 tarihinde alınmıştır.

Scott, E. E., Wenderoth, M. P., & Doherty, J. H. (2020). Design-based research: A methodology toextend and enrich biology education research. *Life Sciences Education, 19*(11), 1–12.

Searle, J. R. (2000). *Söz edimleri: bir dil felsefesi denemesi.* (Çev. L. R. Aysever). Ayraç Yayınevi.

Şen, E. (2023). Türkçenin köken dili, anadili, yabancı dil olarak öğretiminde yapay zekâ araçları. *International Symposium on Teaching Turkish as a Heritage and Foreign Language ABSTRACTS BOOK* (ss. 35-36).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2025). 2025 yılı cumhurbaşkanlığı yıllık programı. Web: https://www.sbb.gov.tr/2025-yili-cumhurbaskanligi-yillik-programi-resmi-gazetede-yayimlanmistir/ adresinden 30 Ekim 2024 tarihinde alınmıştır.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (2021). *Diller için Avrupa ortak başvuru metni: öğrenme, öğretme ve değerlendirme - Tamamlayıcı cilt.* Erişim adresi: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/04144518_cefr_tr.pdf [Erişim tarihi: 01.10.2024]

Tran, T. Q., & Kinginger, C. (2008). Requests in Vietnamese and French: Perceptions and performance. *Pragmatics, 18*(4), 473–515.

Tyen, G., Brenchley, M., Caines, A., & Buttery, P. (2022). Towards an open-domain chatbot for language practice. E. Kochmar, J. Burstein, A. Horbach, R. Laarmann-Quante, N. Madnani, A. Tack, V. Yaneva, Z. Yuan & T. Zesch (Eds.). *Proceedings of the 17th Workshop on Innovative Use of NLP for Building Educational Applications (BEA 2022)* (pp. 234–249). Association for Computational Linguistics.

Wang, F., & Hannafin, M. J. (2005). Design based research and technology enhanced learning environments. *Educational Technology Research and Development, 53*(4), 5-23.

Yazıcı, N. ve Demirel, İ. F. (2021). Yabancı dil olarak Türkçe öğretim setlerindeki video etkinliklerinin reddetme stratejileri açısından görünümü. *International Journal of Language Academy, 9*(3), 150-167.

Zhang, Z., & Huang, X. (2024). The impact of chatbots based on large language models on second language vocabulary acquisition. *Heliyon, 10*(3), 1-13.

Zileli, E. N. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ChatGPT örneği. *Karamaoğlu Mehmetbey Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 5*(1), 42-51.

Makaleye Katkı Oranı Beyanı: 1. yazar katkı oranı: %40 2. yazar katkı oranı: %30 3. yazar katkı oranı: %30
Çıkar Çatışması Beyanı: Araştırmacılar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.
Etik Beyanı: Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi"nde belirtilen kurallara uyulduğunu, "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler"e dayalı hiçbir işlem yapılmadığını ve etik ihlallerde tüm sorumluluğun makale yazarlarına ait olduğunu beyan ederiz.
Finansal Destek veya Teşekkür Beyanı: Bu çalışma için herhangi bir kurumdan finansal destek alınmamıştır.
Etik Kurul İzni Beyanı: Araştırma etik kurul izni gerektirmemektedir.
Veri Kullanılabilirliği Beyanı: Bu çalışmada sunulan materyallere ve yazılıma www.sozedimleri.com.tr adresinden açık erişimle ulaşılabilir.
Yapay Zekâ Kullanımı Beyanı: Çalışmada sunulan sohbet robotuyla yazışma örneklerinin bir kısmı, araştırmacılar tarafından oluşturulan bilgi tabanı doğrultusunda yapay zekâ tarafından üretilmiştir. Bunun dışında yazma yardımı için yapay zekânın kullanılmadığını beyan ederiz.
Telif Hakları Beyanı: "Uluslararası Türkçe Öğretimi Araştırmaları Dergisi"nde yayımlanan çalışmalar Creative Commons Atıf-Ticari Olmayan 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Extended Abstract

The Common European Framework of Reference for Languages (2020; MEB, 2021) equates language learning with using the target language. In this context, language learners perform actions by using general and communicative language skills. While performing the relevant actions, they encounter language tasks that reflect various and different communication environments, i.e., contexts, based on real-life situations, and they produce output in the target language by completing these tasks through interaction. According to Aksu Raffard (2018), this type of education requires learners to undergo a language teaching process that prioritises the performative dimension of language in a communicative environment, through action-oriented and task-based activities related to grammatical structures, in order to transform their knowledge into operational knowledge. Therefore, it is clear that at this point, the use of speech acts in the language learning and teaching process should be prioritised, taking into account various communication situations.

Studies conducted in the context of acquiring performative skills suggest that explicit teaching of speech acts is a more effective method than implicit teaching, because in explicit teaching, the name of the speech act is clearly stated, teaching is planned, and there is room for discussion of metalinguistic aspects related to performative knowledge. According to Olshtain and Cohen (1990), various speech completion tasks, studying dialogues, preparing information cards, role-playing, evaluating situations, receiving feedback, and discussions can be used in the explicit teaching of speech acts. In addition, these activities can be carried out comparatively across both speech act types and different languages.

In his study, Cohen (1996) discussed the phenomenon of language transfer in the teaching of speech acts as a foreign/second language and recommended that such studies be conducted more widely. In the context of bilingualism and/or multilingualism, the use of artificial intelligence in the teaching of speech acts can be considered a facilitating method for supporting positive and conscious transfer between languages. Considering today's language education processes, it is observed that multilingual learning environments that utilize language transition processes are now being adopted instead of monolingual learning-teaching environments (Bican, 2019; Bal & Aksu Demiral, 2021; Karaca, 2023). Thanks to these types of transitional language processes, individuals can switch between all language resources as required by the communication situation and use all cross-language resources (İlhan, 2023). In this context, the use of artificial intelligence can be quite important and useful. The findings of Karakuş et al. (2025) also reveal that artificial intelligence models need to take into account the diversity of cross-linguistic environments and individuals' tendency to use this strategy in multiple contexts. The model can support language learning and cross-linguistic processes more effectively by performing context analysis specific to the user.

In the study, researchers presented an AI-based learning and teaching proposal for developing speech acts through a chatbot developed by the researchers. When examining the literature based on linguistics and foreign/second language teaching, it is generally observed that comparisons are made with a focus on English, French, and Turkish. Therefore, this study primarily focused on these three languages; however, the training of artificial intelligence progressed with a focus on Turkish. In such an approach, the fact that artificial intelligence tools often provide incorrect examples or fail to reflect natural/real usage situations has been influential. When researchers conducted studies using artificial intelligence tools such as ChatGPT, Gemini, and Grok, they encountered numerous errors and misinterpretations, particularly in the context of the Turkish language. Zileli (2023) also highlighted similar issues in their study, arguing that the AI tool in question has shortcomings in terms of Turkish translation, the use of grammatically and semantically correct sentences, providing appropriate feedback, and using language structures appropriate to the language level and context. In this context, while finding the use of artificial intelligence tools beneficial in the language learning and teaching process, she also made recommendations regarding the training of these tools using their storage features in the Turkish context and diversifying and supporting them in terms of commands. In addition, at a search conference held on 11 April 2025, hosted by ITU TÖMER, experts in the field emphasised the necessity of this situation in order to determine the AI-supported research that should be prioritised in the teaching of Turkish as a foreign language. The development of the chatbot is intended to address this need and aims to support learners' language learning processes.

The chatbot was developed using Google's artificial intelligence application Gemini 2.5 Flash and is supported by the C# programming language. Based on the literature (see Aksu Raffard, 2018; Aksu Raffard and Kerimoğlu, 2021; Çağ and Bölükbaş Kaya, 2021a; Çağ and Bölükbaş Kaya, 2021b; Aksu Raffard, 2022; Çağ, 2022; Ak Başoğul and Aksu Raffard, 2023; Çağ, 2023), a knowledge base was prepared that corresponds to the definitions, explanations, usage areas, i.e., communication situations, and examples of Turkish speech acts. The chatbot has

been trained based on this dataset. Permission for use has been obtained from the relevant researchers. The data for these studies were collected from native speakers or real/natural communication situations or environments. Therefore, it is clear that the chatbot's database reflects the real/natural usage areas and examples of Turkish. This feature distinguishes the chatbot from other general artificial intelligence tools. Language learners will be able to work with real/natural usage examples thanks to this robot. This also minimises the possibility of errors. It is believed that the chatbot will serve as a guide for language learners and teachers in terms of clear and comparative learning and teaching.